

VÄSTGÖTA BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete, natur- och kulturminnesvård utgiven av Västergötlands Hembygdsförbund

Välkommen att läsa Västgötabygden!

Tycker du att tidningen är läsvärd,
prenumerera gärna!

Ett årsabonnemang kostar, från 2024 = 200 kr.

Vid minst 10 ex. (i samma beställningslista)
rabatteras priset till 180:-/ ex.

Listan skickas till Västergötlands Hembygdsförbund,
Box 82, 532 21 SKARA

E-post: kansli@vhbf.se

Avgiften erläggs på en inbetalning till Västergötlands
Hembygdsförbunds bankgiro 378-5383.

Redaktionskommittén

OBS! Kopiering av sid 1-32 till andra hemsidor förbjuden.

VÄSTGÖTA BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete, natur- och kulturminnesvård utgiven av Västergötlands Hembygdsförbund
Nr 3 Årgång 79 2024

*Husaby kyrka
Foto: Ulf Arnell*

*Referaten från årsstämman den 27 april i Lundsbrunn
och Husaby börjar på sidan 7!*

HKH Kronprinsessan Victoria
Västergötlands Hembygdsförbunds beskyddarinna

Bilden ovan är tagen vid Kronprinsessans vandring i
Västergötland i september 2017.

Kungliga Hovstaterna

Foto: Raphael Stecksén, Copyright: Kungahuset.se

Innehåll

Sommarhälsningar	3
Tankar i tiden, Ann-Britt Boman	4
Kommunikation inom föreningen	5
Digital samlingsförvaltning	6
Solig och harmonisk årsstämma i Lundsbrunn	7
Logotype eller sockenvapen	12
Motiveringar till årets utmärkelser	13
En engagerad och rolig invigning av skulpturen Reflektion vid Vädersholm	17
Om krisen kommer	18
Göta holme i Amnehärad	19
Postorderförsäljningen, hur och varför startade den?	20
Bränsletillverkning i Dannike socken under andra världskriget	22
Prästalunden, Starrkärr Kilanda Hbf	26
Prästalunden, från Hembygdsgård till Destination	27
De ”räddade” ryggåsstugorna i Fristad	28
Hur ska vi dokumentera föremålen?	29
Årsmöte i Skövde hembygds-krets	29
Elds själar i Sventorp-Forsby	31

Redaktör och ansvarig utgivare:

Monika Moberg Kilefors, Ekängsvägen 19,
549 40 Skövde. Tel: 070-642 56 70.

E-post: redvastgotab@gmail.com

Tryck: Åtta.45 Infomedia, Alingsås 2024.

Sex nummer per år med utgivning i slutet av februari,
april, juni, augusti, oktober och november.

Manus senast: 10/1, 10/3, 10/5, 10/7, 10/9 och 10/10.

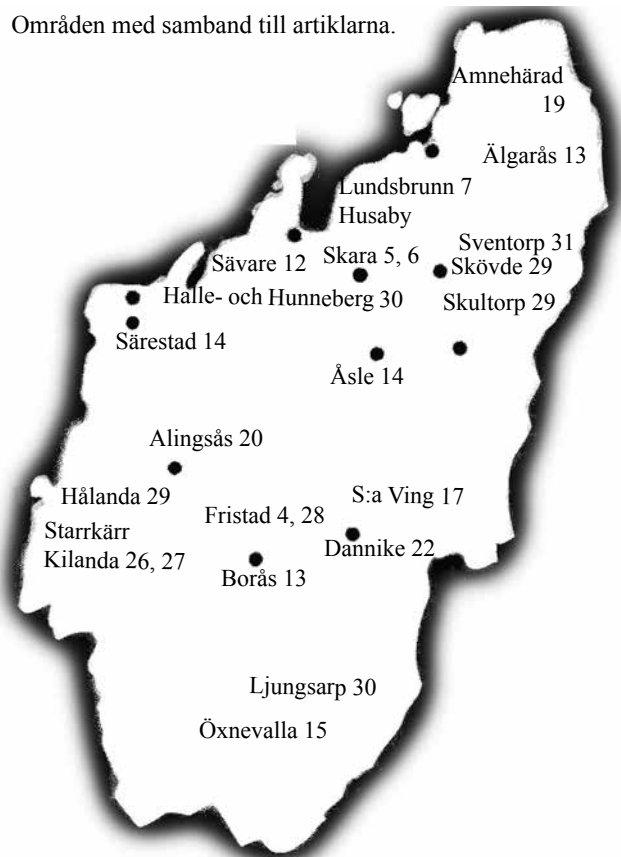
ISSN 0346-4954   www.hembygd.se/vastergotland

VÄSTGÖTA- BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete,
natur- och kulturminnesvård.
Medlemstidskrift för
Västergötlands Hembygdsförbund
Årgång 79
Utkommer med 6 nummer per år
Avgift 2024 200:-

Områden med samband till artiklarna.

Helt ideellt

Vår tidning är ganska unik. Vi som gör tidningen jobbar helt ideellt. Vi är en redaktionskommitté på sex-sju personer som träffas ett par, tre gånger per år och har samråd om innehållet. Vi tar gärna emot text- och bildmaterial som passar i vår tidning.

Vill du prenumerera eller har en adressförändring, ring till Eva Mann, telefon 0512-105 50, kontorstid på torsdag 9–15 eller e-post: kansli@vhbf.se

I det här numret är vi ca 26 skribenter och fotografer som hjälpts åt. Ingen av oss får något arvode, vi gör det för att glädja andra och oss själva.

Du är också välkommen som medarbetare!

Guckusko på Kinnekulle. Foto: Ulf Arnell.

Vi önskar alla våra läsare en riktigt skön sommar och semester med hembygdsdagar, utställningar, museibesök, skogs promenader, bad, värme och avkoppling!

Lena Ramsberg och Eva Mann, ordförande resp kanslist
Västergötlands hembygdsförbunds styrelse
Västgötabygdens redaktionskommitté

Tankar i tiden

Ann-Britt Boman

När man som jag kommit upp i åren, får man större distans till livet och vad som händer runt omkring. Man kan se, när det var toppar och dalar i tillvaron och vad det hängde ihop med. Ofta framstår ett mönster, där gemenskap och engagemang utmärker de tider man upplever som lyckliga. Och det fanns många tillfällen att uppleva detta, när man arbetat 50 år i hembygdsrörelsen!

Individualismen har under dessa 50 år fått större plats. Några uttrycker det så, att jaget går före laget. Hur man får balans mellan individualism och gemen-

...en arbetsgemenskap mot gemensamma mål är oöverträffad...

skap är olika för var och en. Men vad ger mest? Det får också var och en bedöma.

För min del har jag funnit, att en arbetsgemenskap mot gemensamma mål är oöverträffad, när det gäller att ge mening och sammanhang i livet. Kan man sedan

Vi hälsar våra nya medlemsföreningar hjärtligt välkomna i förbundet!

Hova Hembygdsförening, Museet på Karlsfors och Meken-Minnet (ett arbetslivsmuseum i Lidköping)

VHBF

Vi kunde bevara ...kulturarv i form av de äldsta byggnaderna i trakten ...få till stånd kultur- eller naturreservat ...skriva sockenboken ...arrangemang som berikade hela bygden!

se resultatet av arbetsinsatserna, blir det ännu mera positivt. Vi kunde bevara bygdens kulturarv i form av de äldsta byggnaderna i trakten! Vi kunde få till stånd kultur- eller naturreservat eller bara sköna platser för allmän rekreation, som ger människor lugn och harmoni! Vi kunde skriva sockenboken och därmed dokumentera oersättliga minnen för framtiden! Vi kunde ordna mötesplatser och arrangemang som berikade hela bygden!

Hur får man då människor att engagera sig? Det finns nu ett mycket större utbud än förr, och hembygdsrörelsen måste synas i det som flimrar förbi. I en global värld har människor behov av trygghet och igenkännande, och det kan man hitta hos hembygdsrörelsen. Att konkretisera dessa begrepp är en utmanande uppgift. Vi behöver hitta vår plats i den lilla världen utan att förlora kontakten med de stora sammanhangen.

Vid Västergötlands hembygdsförbunds stämma i Lundsbrunn i april presenterades många kreativa uppslag i verksamhetsplanen. Om vi i vår egen förening kan förverkliga tankarna, finns det gott hopp om framtiden. Och för vår egen del behöver vi som människor gemenskap, trygghet och engagemang, det som vi kan finna i hembygdsrörelsen.

Ann-Britt Boman

Västergötlands Hembygdsförbund och Sveriges Hembygdsförbund samarbetar med Studieförbundet Vuxenskolan vid kurser och konferenser.

Kommunikation inom föreningen

Som rubriken säger försöker vi här förmedla några tips för att underlätta och snabba upp information inom föreningen mellan medlemmarna, styrelsen och kanske också arbetsgrupper. Det finns inget som är direkt enkelt och särskilt inte att ge råd om information och kommunikation för vi har alla helt olika uppfattningar och referenser om vad som kan tillämpas och användas. En sak kan vi nog troligen vara ense om – att informera brevlades är varken snabbt eller billigt längre.

Möjliga tekniker

IT-världens möjligheter har slagit igenom och en del tekniker når ner till gräsrotsnivå. Digitala möten via dator, läsplatta eller telefon är inget knepigt för att muntligt prata sig samman om förhinder för fysiska möten ibland uppstår.

Men skriftlig kommunikation då? Det allra enklaste är att föreningarna samlar in medlemmarnas e-postadresser och skickar kallelser, anteckningar och mycket annat den vägen.

Skepplanda

Ett exempel är Skepplanda Hbf, där sekreteraren Marie Robertsson berättar om hur de i styrelsen ”kraftsamlade” och arbetet delades upp inom styrelsen för att ringa upp medlemmarna. Då de startade var ca 30 procent av medlemmarnas e-postadress kända och ganska snart hade 70 procent registrerats. De räknar med att den årliga besparingen ligger mellan 5 000 – 10 000 kr, inte illa! Många av medlemmarna var mycket positiva och förstod grundtanken i detta. Det är också ytterst angeläget att ta hänsyn till dem som inte har, eller inte vill lämna ut sin e-postadress, utan då får informationen till dem ordnas på annat sätt.

Möjlighet finns också att medlemmarna öppnar Facebook-konto och information annonseras den vägen. För att slå flera flugor i en smäll kan information skrivas in på Hembygdsportalen, och om redaktören där har upprättat länk till andra sociala medier som exempelvis Facebook, Instagram med flera medier blir det riktigt smidigt. Men, risken är också stor att inte alla nås eftersom de inte har kommit så långt, då de kanske inte har eller förstår hur verktygen och hanteringen fungerar på t ex telefoner. Med information inlagd på Hembygdsportalen om aktiviteter och händelser når detta långt ut i världen om rutiner finns för att läsa där.

E-postkonto hos Google

Vanligast idag är att föreningar öppnar gratis e-postkonto hos Google. Det fungerar alldeles utmärkt om det enbart är e-postkonto som eftersöks. Det finns mer och avsevärt kraftfullare hjälpmedel i Googles verktygslåda, tillgängliga för ideella organisationer till ingen eller ringa kostnad. Föreningar kan teckna konto och etablera hela sin administration på Google Workspace också ibland med tillägget Non Profits. Där finns ett antal verktyg tillgängliga som t ex e-post, lagringsutrymme, mötesverktyg, kontorsverktyg för föreningens administration och mycket annat.

Det finns också andra sätt att göra besparingar. Ett företag som ”sponsrar” ideella föreningar är TechSoup, där föreningar kan teckna konto och få tag på programvaror till kraftigt reducerade priser gentemot öppna marknaden.

Hör av er om önskemål

Om frågor finns eller önskemål uppstår om hur olika tekniker fungerar är ni välkomna att höra av er till förbundet. Är det flera föreningar som hörs av är vi beredda att ordna kurser eller studiecirkel. Det kommer här också en efterlysning efter goda IT-kompetenser som vi från förbundet kan bolla ärenden med eftersom det kommer frågor från föreningarna till förbundet, där vi själva inte har kompetens att svara.

Jan-Olof Berglund

Jan-Olof Berglund, kassör i VHBF. Foto: Börje Ohlsson.

Digital samlingsförvaltning

Just orden i titeln används av många enbart för att beskriva ett datoriserat verktyg att använda i stället för den analogt skrivna boken eller förteckningen som många föreningar har över sina föremål, foto och dokument. Men, det har också en långt vidare innebörd som går att ta del av på Riksantikvarieämbetets hemsida, <https://www.raa.se/museer/digital-omstallning-pa-museiomradet/om-digitalisering/>. Det kan vara bra att titta på vad som står skrivet där för att få ett bredare perspektiv av ämnet.

Det var och är fortfarande ett önskemål hos många föreningar, där de skrivna noteringarna används, att få över dem i ett digitalt system som med lätthet är sökbart. En del föreningar har i många fall startat med att förteckna inventarierna i t ex Excel-blad eller liknande men efterfrågar något smidigare.

För några år sedan startades en arbetsgrupp inom HembygdVäst med uppgift att ta fram rekommendationer eller att tillhandahålla digitala verktyg som alternativ till de analoga förteckningarna. Det var vid starten flera alternativ som undersöktes men alltefter som plockades de bort av bland annat för höga kostnader. En enkät skickades också ut, där vi fick in mycket uppgifter om hur det såg ut bland föreningarna. Det utgjorde också ett bra underlag som användes för att veta omfattningen av bl a föremål, foto och dokument. Ungefär samtidigt meddelade SHF att de påbörjade ett jobb att komplettera Hembygdsportalen med ett registersystem.

Arbetsgruppen beslutade att avvakta med vidare arbete tills SHF hade presenterat en lösning. Det som mycket annat inom IT-världen tog lite längre tid att få klart, än vad som först förutsågs. Arbetsgruppen hade ett möte med SHF under fjolåret och fick då en förhandsinformation om upplägget. Det var lite olika meningar om presentationen och vad resultatet kunde resultera i för att tillgodose föreningarnas behov. Sent i höstas meddelades att det fanns en publik variant tillgänglig på Hembygdsportalen. Det framgår att konstruktionen i första hand är avsedd att locka allmänt intresse för t ex besökare till samlingarna snarare än att vara ett verktyg som ersätter föreningarnas analoga förteckningar. Vad som ligger framöver i ytterligare utveckling av funktionen är inte helt känt och därmed heller inte någon tidplan. Det centrala är nu en inlagd bild som kan förses med en mängd uppgifter s k me-

tadata om objekten. Idag finns ännu ingen möjlighet att exempelvis skriva ut listor eller någon lätthanterlig sökfunktion.

Titta på möjligheterna i Hembygdsportalen

Vi uppmanar föreningarnas redaktörer, som söker ett digitalt system, att titta på möjligheterna i Hembygdsportalen och bilda sig en uppfattning om det motsvarar vad som eftersöks.

Under vår/sommar vill vi från förbundet få in så många synpunkter som möjligt. Detta för att avsikten är att vi i tidig höst ska sammankalla till några träffar, dels för att diskutera Hembygdsportalen som verktyg för Digital Samlingsförvaltning, dels att om så önskas informera om andra tillgängliga alternativ utan alltför stora kostnader.

Att ta del av

På Hembygdsportalens sida finns en hel del att ta del av såväl text som videos. På startsidan, klicka gul knapp "För dig som är medlem", välj därefter i en av puffarna "Handledning om samlingsförvaltning", direktlänk, <https://www.hembygd.se/shf/samlingsforvaltning-1>.

Till föreningarnas administratörer och redaktörer som kan/ska sköta det handgripliga kring det administrativa kommer här ett kort tips om en upplagd film som beskriver hanteringen.

I inloggat läge, öppna Bilder och dokument. Vid rubriken högst upp på sidan finns ett frågetecken, öppna det. Där finns länkar till ett par filmer som beskriver funktionen.

Det är tacksamt om vi till kansliet eller undertecknad under vår/sommar får in synpunkter hur ni upplever funktionaliteterna speciellt om Samlingsförvaltningen i Hembygdsportalen.

Jan-Olof Berglund

Samlingsförvaltning

Många hembygdspåreningar har kulturhistoriska samlingar. På den här sidan hittar du som är medlem information om det som kallas samlingsförvaltning, det vill säga hur man bäst tar hand om sina föremål.

Solig och harmonisk årsstämma i Lundsbrunn

Årets stämma med Västergötlands hembygdsförbund hölls lördagen den 27 april i Lundsbrunn. Där fanns alla attribut, som vi förknippar med en sådan stämma. Den första skira grönskan anades, det serverades god mat åt många personer i den rymliga matsalen, och det fanns gott om plats för förhandlingar och umgänge. Arrangörer tillsammans med förbundet var Husaby Hembygdsförening, som hade all heder av arrangemanget.

Stämman inleddes med musik, av bl a Helena Ambertson och Odd Malmberg och som traditionen bjuder sjöngs gemensamt Hymn till Västergötland av Paul Nilsson: Jag hälsar Dig, Västgöta rike.

Lundsbrunn fyller i år 300 år, och den har varit en omtyckt brunnsort genom tiderna, vilket vi fick höra i en presentation. Platsen ligger i Götene kommun, och ordföranden i kommunfullmäktige, Håkan Ernklev, berättade om kommunen. Husen i Lundsbrunn med omnejd är stora, men det beror på att man byggde några extra rum, som kunde hyras ut till brunnsгäster. Minst tre liter vatten om dagen skulle gästerna dricka. Vidare kom han in på hembygdens betydelse och slog fast, att omgivningen plus kunskaper om den utgör vår hembygd.

Så inledde ordföranden Lena Ramsberg förhandlingarna med en parentation och tyst minut. Till mötesordförande valdes Kjell Gustafsson, ordförande i Husaby Hbf, och mötessekreterare blev Margaretha Fridh från Gudhemsortens Hbf. Ingrid Öhlund från Södra Vings Hbf och Anders Modig från Åsle-Mularps-Tiarps Hbf valdes till justerare och tillika rösträknare. Till pressreferent utsågs Ann-Britt Boman.

Peter Backenfall,
sekreterare i VHBF.
Foto: Ulf Arnell.

Verksamhet

Så var det dags att gå igenom de 17 punkterna i föredragningslistan. Enligt verksamhetsberättelsen, som föredrogs av Peter Backenfall, har Västergötlands hembygdsförbund 231 lokala föreningar med

Årsstämman i Lundsbrunn. I främre raden Bengt-Göran Ferm och Ingrid Öhlund, som ingick i juryn för Årets Hembygdsförening. Till höger värden Kjell Gustafsson, ordförande i Husaby Hembygdsförening. Foto: Ulf Arnell.

Håkan Ernklev,
ordförande i Götene
kommunfullmäktige,
hälsningstalade
om hembygdens
betydelse.
Foto:
Börje Ohlsson

ca 35 000 medlemmar. Förbundets ledstjärna är medlemsnytta, och kontakt med medlemmarna sker bl a genom Västgötabygden och nyhetsbrev. Vidare ska förbundet förmedla trygghet till sina medlemmar.

Viktiga områden är medlemsengagemang, verksamhet bland barn och unga, digitala verktyg, arkiv och samlingar, medlemsvård samt materiellt och immateriellt kulturarv. Samverkan sker i HembygdVäst, NAV, Hus med historia, Prisma VG, Studieförbundet Vuxenskolan samt Smart ekonomi.

Kassören Jan-Olof Berglund förmedlade en positiv bild av förbundets ekonomiska ställning. Det finns ett mindre överskott, som i huvudsak beror på ökade ränterintäkter. Tengelandsfonden har fått en gåva på 300 000 kronor. Han berättade också om en samling om "Kvarnar i väst" med 80-talet deltagare. Intresset för malning och mjöl har ökat.

Resultatet fastställdes, och styrelsen beviljades an-

Årets Hembygdsförening. Lena och Anders Modig tar emot priset för Åsle-Mularp-Tiarps Hembygdsförening. Foto: Monika Moberg Kilefors.

svarsfrihet efter att nyvalda revisorn Birgit Olsson föredragit revisionsberättelsen.

Styrelseval

Så var det dags för val. Valberedningen med sin ordförande Lars-Erik Kullenwall hade förberett det hela väl. Till ordförande för ytterligare ett år valdes Lena Ramsberg. Styrelsen består av 12 ledamöter, och det finns inga suppleanter.

Till styrelsen omvaldes på två år Peter Backenfall, Herrljunga, Rolf Larsson, Saleby, Ola Wirtberg, Lerdala och Monica Rosberg, Larv, samt nyval av Per Wahlström, Tidaholm och Eva-Maja Hammad, Nol.

Det noteras också att i styrelsen finns Jan-Olof Berglund, Bengt-Göran Ferm, Ulf Arnell, Ingrid Öhlund, Margaretha Fridh och Inge Pettersson.

Nya revisorer blev Birgit Olsson, Hyssna, och Rolf Lundin, Alboga. Till revisorsersättare omvaldes Hans Algotsson, Lidköping, och nyvaldes Gunnar Ivarsson, Herrljunga.

I valberedningen finns jämte ordförande Lars-Erik Kullenwall, Göran Ekman och Agneta Johansson. Cecilia Forsberg är ersättare.

Ola Wirtberg, vice ordf i VHBF föredrog verksamhetsplanen. Foto: Ulf Arnell.

Årsavgiften förblev oförändrad, dvs 13 kr per medlem, totalt 20 kr (7 kr till VHBF). Bilersättningen fastställdes till 2,50 kronor per km och styrelsen disponerar 9 000 kronor i omkostnadsersättning.

Verksamhetsplan

Arbetet med den fleråriga verksamhetsplanen presenterades av Ola Wirtberg. Den har omfattat åren 2022-2024. Det har varit svårt på vissa håll att komma i gång efter pandemin. Föreningarnas stora uppgifter är dokumentation, arkiv och samlingar, insamling av berättelser och samverka kring uppgifterna. Digitala verktyg är fortfarande viktiga.

Jan-Olof Berglund anknöt till orden samverka och samarbete och gav exempel på Göteborgs Hembygdsförbunds projekt tillsammans med Göteborgs Släktforskarförbund.

Hembygdsrörelsen är en samhällsfaktor för medlemsnytta, och målet är en levande hembygd för alla. Det ideella engagemangets värde betonas, och hembygdsrörelsen ska erbjuda mötesplatser och vårda det materiella och immateriella kulturarvet.

Den är en aktiv och synlig folkrörelse med många medlemmar för delaktighet, hållbar samhällsutveckling och traditionell kunskap. Den ger kunskaper och kännedom om hembygden. Den har en gemensam målbild och utgör en naturlig grund för ett gott liv.

Samverka är viktig, t ex i HembygdVäst. Medlemskontakt sker genom Västgötabygden, nyhetsbrev, kretsmöten, telefonintervjuer och årsstämma. Vi har ansvar för kulturarvet, för platsutveckling och samhällsplanering, och rörelsen är en demokratisk aktör och viktig ur folkhälsosynpunkt.

VHBF fortsätter arbetet med regionen och tillsammans med HembygdVäst för att för kunna få hjälp av kulturarvskonsulenter.

Ideellt arbete inom hembygdsrörelsen uppskattas omfatta 300 000 ideella arbetstimmar som motsvarar ca 80 milj. kronor.

Under "Övriga frågor" ville Nils Drejholt från Säware slå ett slag för heraldiken och de gamla sockenvapnen. De kan användas som symboler eller logotyper för hembygdsföreningarna.

Marianne Lindh från Svältornas Hbf berättade om

Fanbärare och musikanter, folkdräktsklädda. Foto: Ulf Arnell.

Årets Hembygdsbok. Priset erhöill Älgårås Hembygdsförening. Owe E Hermansson (bilden) har skrivit boken "Detta har Karin berättat". Foto: Monika Moberg Kilefors.

Årets Hembygdsskrift. Priset gick till De Sju Häradernas Kulturhistoriska förening för Fässingen. Marianne Lindh, Ingemar Brinck och Irene Arvidsson. Foto: Börje Ohlsson.

samarbete med hemslöjdskonsulenten Jonathan Malm om slöjdresidens i Ornunga i juli och i Horred i september.

Jan-Olof Berglund berättade om samarbete med Göteborgs släktforskarförening, och Tage Brolin erbjöd sig att komma ut till föreningarna och berätta om Gammalsvenskby. Efter att Lena Ramsberg avtackat mötesordföranden och avslutat stämman, var det dags för utmärkelser.

Utmärkelser

Tengelandsfondens stipendium gick i år till Särestads Landsbygdsmuseum. Lars Haglund och Gunnar Brandt berättade om verksamheten och tog emot utmärkelsen, som delades ut av Lars-Erik Tengeland. Prissumman är på 7 500 kronor. Föreningen bildades 1967 och har expanderat mycket sedan dess.

Till Årets Hembygdsförening utsågs Åsle-Mularp-Tiarps Hembygdsförening, som just fyllt 100 år. De har en hållbar, ansvarsfull inriktning med underhållsplaner för alla byggnader på Åsle Tå. Det finns en stor optimism och framåtanda, och föreningen är en mycket värdig vinnare av priset som Årets Hembygdsförening i Västergötland. Priset hämtades av Lena och Anders Modig.

Årets Hembygdsbok

Priset för Årets Hembygdsbok gick i år till Älgårås Hembygdsförening för boken "Detta har Karin berättat", som skrivits av Owe E Hermansson om sin ingifta faster Karin. Hennes liv speglar utvecklingen under 1900-talet, och författaren mottog priset tillsammans med representanter för Älgårås Hbf.

Priset för Årets Hembygdsskrift gick till De Sju Häradernas Kulturhistoriska Förening för deras årsskrift Fässingen, som är årgång 58. Den har utgivits sedan 1935 och hade 2023 temat Marks härad. Redaktören Ingemar Brinck mottog priset tillsammans med ordfö-

Byggnadsvårdspriset. Priset erhöills av Horred-Istorp-Öxnevalla Hembygdsförening. Peter Backenfall och Jan-Olof Berglund från juryn gratulerar Lars Claesson och Lars-Göran Bengtsson. Foto: Ulf Arnell.

rande Irene Arvidsson och Marianne Lindh. Den över 100 år gamla föreningen står bakom byggnaderna i Ramnaparken i Borås och Borås museum. I kommittén för priserna för bok och tidskrift finns Lars-Erik Kullenwall och Ann-Britt Boman.

Byggnadsvårdspriset gick till Horred-Istorp-Öxnevalla Hembygdsförening för renoveringen av torpet Kärleken. I juryn har ingått Marie Odenbring Widmark, Jan-Olof Berglund och Peter Backenfall.

Avgående styrelsemedlemmar Stig-Åke Andersson. Västra Tunhem, Björn Andersson, Våring och Barbro Svensson, Långared avtackades med var sin flagga och blommor. Icke närvarande avgående styrelsemedlem var Anne-Marie Wahlström. Den nya förbundsstyrelsen presenterades.

Efter en god lunch var det dags för eftermiddagens aktiviteter, som kretsade runt Husaby. Men först fick vi en genomgång av vad vi bör veta om krisberedskap av Jörgen Eliasson, anställd vid Forsvarsmakten i 35 år. "Den förberedde överlever" var utgångspunkten. Man kan förbereda sig med sådant man kan rena med, med det som man vet hur man ska använda och med det som man har hemma. Grundläggande behov är vatten,

Utanför Husaby kyrka. Foto: Ulf Arnell.

värme och mat men också trygghet och kunskap. Planering är det viktiga, inte planen, och träning och övning ger trygghet.

Dagens sista programpunkt var en utflykt till Husaby, men dessförinnan höll arkeolog Anna Nyqvist-Thorsson ett mycket intressant föredrag om de senaste fynden från utgrävningarna i Husaby. Bakom dem står Västergötlands museum i Skara som ansvarig mot Länsstyrelsen och Husaby Hembygdsförening.

Gammal boplatz från Kristi födelse

I höstas gjordes förberedelser på platsen, som har lite extra allt. Den är laddad med spektakulära monument som kyrkan, biskopsborgen och källan. Kyrkan är uppförd på en gammal boplatz från Kristi födelse. I början av 1000-talet blev området kristen begravningsplats. Vid prästgården finns lämningar från både järnåldern och kristen tid. Vid borgen finns lämningar av en träbyggnad samt kulturlager. Vid nya grävningar har hit-

Husaby kyrka. Madonnebild av ekträ. Från 1400-talet. Foto: Ulf Arnell.

Interiör Husaby kyrka. Foto: Ulf Arnell.

tats två stora stolphål, kanske efter en hallbyggnad, och rester efter odling av korn och oljedådra.

I skriftliga källor möter vi Husaby hos Adam av Bremen omkring 1070 och i Äldre Västgötalagen omkring 1250. Platsen hade en speciell administrativ funktion i de framväxande rikena i Norden. Där fanns en storgård, och där fanns guldsmeder. En patris, en stamp för guldbroscher har hittats.

Ett 30-tal engagerade medlemmar i Sveriges Metallsökarförening genomförde 2023 en grundlig undersökning med metalldetektorer och gjorde då flera uppmärksammade fynd. Det var ett silvermynt från 900-talet, sadelknappar som suttit på sadlar från folkvandringstid och spännen och fibulor med emalj.

Graven utanför kyrkan har grävts ut på nytt, och där fanns fem skelett, varav det äldsta från 1000-talet. Vid undersökning med georadar framkom, att det finns troliga gravar alldeles intill tornet och en trolig invändig trappa till en källare under tornets golv. Det var vanligt, att kyrkans grundare begravdes i tornet i denna typ av kyrkor. Är vi något på spåren?

Så slutade stämman i Lundsbrunn i nya frågor och visioner av framtiden, som det ska vara inom hembygdsrörelsen.

Ann-Britt Boman

Med stöd från

HembygdVäst stöds ekonomiskt av Västra Götalandsregionens kulturnämnd. Ett stöd som vi är mycket tacksamma för. Tack vare det stödet kan vi erbjuda våra föreningar en omfattande och kvalitetsmässigt bra verksamhet.

1. Kyrkan	4. S:t Brigidas källa	7. S:t Sigfrids källa
2. Husabygården	5. S:t Anna kyrkogård	8. Husabykiosken
3. Biskopsborgen	6. Tusenårsaltaret	9. Hembygdsgården
- Karta ur skriften "Husaby kyrka, gravstenar, källa och biskopsborg – med 1000-årig tillbakablick".
Av Kjell Gustafsson. Utgiven 2024 av Husaby församling.

S:t Sigfrids källa. Foto: Ulf Arnell.

"Olof Skötkonung döptes enligt traditionen i Byrghittaes/Brigidas och S:t Sigfrids källa. Detta påstående kan verka konstigt då dess namn står för två helt olika källor idag och har så gjort i minst 600 år". Så skrivs i skriften Husaby kyrka, gravstenar, källa och biskopsborg – med 1000-årig tillbakablick av Kjell Gustafs-

son, utgiven av Husaby församling i Svenska kyrkan 2024. S:t Sigfrids källa är belägen 250 m öster om kyrkan men Brigidas källa ligger 350 m väster om kyrkan.

S:t Sigfrids källa nämns numera dopkällan. Hur det var historiskt har "de lärde tvistat". Läs gärna mer om Husaby i Kjell Gustafssons skrift.

Logotype eller sockenvapen

De flesta föreningar har någon form av symbol, logotype eller sockenvapen som används för utskick, skyltar med mera. Symbolen är tänkt att snabbt koppla budskapet, informationen till föreningen, så att mottagaren, läsaren inte behöver fundera på avsändaren utan koncentrera sig på vad man vill förmedla.

Det heraldiska vapnet, sockenvapnet, har en stor fördel framför en logotype. Utformningen av vapnet följer klara regler som fungerat sedan medeltiden – riddaren var i striden beroende av att snabbt kännas igen utan att man kunde se hans ansikte i rustningen. För att vara så tydligt som möjligt fanns några grundläggande regler – man skiljer på färg – rött, blått, svart, grönt och några till – och metall – guld (gult) och silver (vitt). Färg får inte användas på färg och metall inte på metall. Västergötlands vapen är ett bra exempel, lejonet skiftar färg beroende på bakgrund och stjärnorna är bara i det svarta fältet.

Hembygdsföreningen och heraldik

Och hur kan detta fungera för en hembygdsförening? Det finns redan fastställda sockenvapen på en del håll i landet. Jag är själv uppvuxen i Dalarna och där har alla socknar fått fastställda sockenvapen på 1940-talet. Vapnen används på fanor, skyltar med mera. Dalregementet använde på sin tid detaljer ur sockenvapen som igenkänningstecken för sina sockenkompanier – Leksands kompani använde t ex nyckeln från sockenvapnet. Många sockenvapen fastställdes liksom Dalarnas vid mitten av förra seklet. Andra vapen som kan användas av en förening, helt eller delvis, är de vapen som fastställdes för landskommunerna, särskilt om socknen och landskommunen har samma namn. Landskommuner bildades 1863 när den gamla sockenorganisationen delades i en kyrklig del (församling) och en kommunal del. Vid kommunreformen 1952 minskades de ca 2500 landskommunerna till 816, och det är för dessa som vapen ibland fastställdes. Har den egna socknen/landskommunen gått upp i en landskommun med ett annat namn, kan man kanske använda en del av vapnet och lägga till något eget tecken. (Sök på Bollnäs och se hur vapnet förändrades från landskommun till stad till kommun). På nätet finns bl a en hemsida *wiki.Ömans.se* som behandlar hela Sveriges socknar och där man också kan hitta många landskommunvapen.

Jag arbetade tidigare i Västerljungs hembygdsförening i Sörmland och där fanns ett tvådelat vapen för Vagnhärads kommun där Västerljung ingick. Den övre delen var för Vagnhärad ett svart flättningsmönster från ett

gravklot i ett fält av guld – den nedre delen för Västerljung var röd med en guldhalsring från Sveriges kanske största gulds katt (från 300-550-talet e.Kr) som hittades i Tuna by i Västerljung 1774.

Hur skaffar man ett vapen

Om man vill få ett vapen för sin socken, eller för föreningen om den arbetar i flera socknar – Svenska Heraldiska Föreningen (<https://heraldik.se>) har en sektion som arbetar med sockenvapen, där man kan få hjälp att teckna ett vapen och kontrollera om vapnet inte redan är upptaget. Man kan sedan låta registrera vapnet i svenskt vapenregister som förs av föreningen. Det ger inget juridiskt skydd, men det ger en kvalitetsstämpel och gör vapnet känt inom bredare kretsar. En registrering kostar endast 300 kronor.

Om det inte finns något vapen är det bara fantasin som sätter gränser, men man måste följa de heraldiska reglerna. Jag är ganska nybliven västgöte och arbetar alltså i Sävare hembygdsförening. Sävare socken ingår kyrkligt i Sävare församling och jag har roat mig med att skapa vapen för socknarna som ingår i församlingen.

Blasonering och konstnärligt utförande

Ett heraldiskt vapen definieras av den skriftliga vapenbeskrivningen, den så kallade blasoneringen. Denna har utvecklats från behovet att så exakt och kortfattat som möjligt beskriva hur skölden ska avbildas och det är den som fastställs, inte den konstnärliga utformningen av vapnet.

För Sävares del är vapnet enligt beskrivningen – i fält av guld ett svart kors, belagt med ett stående sädesax i guld. Inspiration till Sävares sockenvapen är bl a Svenska Kyrkans vapen, i guld ett rött kors, men alltså med ändrade färger, sädesaxen har jag hämtat från församlingens logotype som är tre sädesax. En annan idé till det svarta korset är att socknen ligger i korsningen mellan de stora vägarna mellan Lidköping och Skara respektive Vara och Kinnekulle.

En av de andra socknarna i församlingen är Hasslösa. Där lekte jag med sockennamnets innehåll. Enligt Svenskt ortnamnslexikon innehåller efterleden i namnet lösa, ”glänta; äng”. Förleden innehåller troligen hassel. Resultatet blev (enligt blasoneringen) i grönt fält en spetsruta av guld, åtföljd av i guld fyra hasselnötter med sina blad.

Sävare.

Nils Drejholt
Sävare

Motiveringar till årets utmärkelser

Årets Hembygdsbok

Att berätta om ett hörn av verkligheten – sett genom ett temperament. Så kunde man för mer än hundra år sedan beskriva litteraturens uppgift, när man ville närma sig verkligheten. Kanske inte temperamentet lyser igenom i skriften ”Detta har Karin berättat”, utgiven av Älgårås Hembygdsförening, men det kan också spegla tiden som Karin levde i. Man fick inte ha för stora förhoppningar och drömmar utan anpassa sig till de möjligheter som erbjöds och tålmodigt och med stoiskt lugn ta det onda med det goda. Det hindrade dock inte, att Karin kunde förverkliga sina drömmar om att arbeta både i Göteborg och i Stockholmstrakten.

Berättelsen om Karin Hermansson från Salpetersjudaretorp i Älgårås socken kunde vara berättelsen om vilken flicka som helst från början av 1900-talet. Hon var född 1909 och dog 1993. Under hennes livstid skedde en enorm samhällsutveckling, som ledde till nya livsvillkor för stora grupper, och det återspeglas i berättelsen om hennes liv. Boken bygger på en intervjuserie som journalisten Owe E. Hermansson gjorde med sin ingifta faster Karin,

Hon berättar om skolan och uppväxten, om pigåren med lakesjä och arbetet på gården och i lagården. Hon berättar också om livet som gift och om arrendegårdar och gårdar som de köpte och därigenom flyttade ofta. Men vi får också tillbakablickar ett par generationer bakåt. Det ger perspektiv och boken kan med fördel användas som underlag för en studiecirkel om 1900-talet och levnadsvillkoren då.

Ann-Britt Boman / Lars-Erik Kullenwall

Årets Hembygdsbok. Priset erhöll Älgårås Hembygdsförening. Owe E Hermansson (bilden) har skrivit boken ”Detta har Karin berättat”. Lars-Erik Kullenwall t h. Foto: Ulf Arnell.

Årets Hembygds-skrift. Fässingen årsskrift nr 58. De Sju Häradernas Kulturhistoriska Förening.

Årets Hembygdsskrift

Utmärkelsen 2024 har tilldelats Fässingen – De Sju Häradernas Kulturhistoriska Förening. Föreningens årsskrift är nr 58 i ordningen (nr 1 utkom 1935!) Årsskriften ger ett inbjudande intryck med omslag i färg och rikligt med illustrationer, också i färg. Skrifterna är omfattande och omfattar ca 200 sidor. Artiklarna är mycket välskrivna av kompetenta författare. Flertalet artiklar bygger på omfattande forskning med notförteckning. Vi får ta del av både intressant läsning om bygden och glimtar från föreningens verksamhet. Skrifterna utges vartannat år och varje årgång har ett tema. 2023 års utgåva hade som tema Marks härad – gränsland i fokus, 2021 hade som tema Borås 400 år – från knalle till e-handel och 2019 hade temat Hus och människor i Kinds härad. Genom att arbeta med teman får varje årsbok ett ordentligt djup. Artiklarna har intressanta infallsvinklar som vi finner stämmer väl överens med kriterierna för priset: 1. De litterära kvaliteterna i presentation och gestaltning, 2. Den folkbildande insatsen, 3. Forskningsinsatsen.

Ann-Britt Boman / Lars-Erik Kullenwall

Årets Hembygdsförening

Västergötlands Hembygdsförbund har beslutat att tilldela utmärkelsen Årets Hembygdsförening 2024 till Åsle–Mularp–Tiarps Hembygdsförening samt vi nominerar densamma till Sveriges Hembygdsförbund såsom kandidat för utmärkelsen Årets Hembygdsförening för hela Sverige.

Motivering till beslutet är följande:

Åsle, Mularp och Tiarps Hembygdsförening har med sin 100-åriga verksamhet visat stor förmåga att med målmedvetenhet och framåtanda utveckla sin verksamhet utifrån en hållbar och ansvarsfull inriktning för bygden, i nutid och för framtiden.

Ett exempel, av flera, är genomförandet av underhållsplaner för det omfattande byggnadsbestånd som föreningen ansvarar för såsom exempelvis Tågatan med sin bebyggelse som är orörd sedan 1700- och 1800-talet. Föreningen vårdar dessa stugor på ett mycket förtjänstfullt sätt och säkerställer att framtida generationer kan ta del av denna unika miljö.

Förutom de olika byggnadernas vård med dess inventarier satsar föreningen storslaget på hembygdsgårdens utemiljö inklusive lekområde för barn, vilket skapar och lyfter fram attraktiva mervärden.

Till föreningens signum hör också samarbete, gott värdskap, effektiv organisation med utvecklad delegation förenat med stor optimism och framåtanda.

Sammantaget är det föreningens breda och målmedvetna insatser för lokalsamhället och med inspirerande exempel på hur hembygdsverksamhet successivt kan utvecklas som gör att föreningen bedöms vara en mycket värdig vinnare av Årets Hembygdsförening i Västergötland.

*Bengt-Göran Ferm, Ingrid Öhlund
och Margareta Fridh.*

Åsle tå. Årets Hembygdsförening blev Åsle–Mularp–Tiarps Hembygdsförening. Foto: Monika Moberg Kilefors.

Tengelandsstipendiet. Årets utmärkelse tas emot av Lars Haglund och Gunnar Brandt, Särestads Landsbygdsmuseum. Foto: Ulf Arnell.

Tengelandsstipendiet

Särestads Landsbygdsmuseum har sedan 60-talet, då några entusiaster började samla och ta vara på gamla maskiner och redskap, utvecklats till den fantastiska verksamhet som det är idag. Man har genom åren, undan för undan, byggt ut verksamheten och har i dagsläget flera utställningslokaler med fantastiska samlingar, där man kan beskåda hur livet på landet gestaltade sig förr.

Att på några få rader sammanfatta verksamheten på ett bra sätt är svårt, näst intill omöjligt, då föreningen är väldigt aktiv med bl a temadagar med t ex höbärgning på schemat kommande sommar.

Avslutningsvis kan nämnas att mottagarens verksamhet väl sammanfaller med stipendiets mening, ”att bidra till att fördjupa och bredda kunskaperna om Västergötlands rika hembygdskultur.”

Lars-Erik Tengeland

Särestads Landsbygdsmuseum.
Lars Haglund.
Foto: Börje Ohlsson

Horreds, Istorps och Öxnevallas Hbf. Backstugan Kärleken med flaggan i topp. Foto: Lars-Göran Bengtsson.

Årets Byggnads- vårdspris

Västergötlands hembygdsförbund (VHBF) vill uppmärksamma behovet av god byggnadsvård i syfte att öka medvetenheten om byggnadsvård och god byggnadskultur i Västergötland. Detta genom att utdela en utmärkelse för ändamålet, Västergötlands hembygdsförbunds byggnadsvårdspris. Avsikten med byggnadsvårdspriset är att uppmärksamma goda byggnadsvårdsinsatser i samband med renovering, nyuppförande och anpassning till befintliga miljöer. Priset kan delas ut till hembygdsförening, professionell eller privatperson som i sin gärning verkat för att kunskaper om byggnadsvård hålls vid liv och utvecklas.

Landskapets hembygdsföreningar samt byggnadsantikvarier från Västra Götalandsregionen (VGR) kan nominera bidrag till priset. En jury bestående av representanter från Kulturförvaltningen VGR och styrelsen för Västergötlands hembygdsförbund bedömer inkomna handlingar och utser en vinnare till priset.

Horreds, Istorps och Öxnevallas Hbf. Renovering invändigt i stugan.

Foto: Lars-Göran Bengtsson.

2024 års byggnadsvårdspris tilldelas Horreds, Istorps och Öxnevallas Hembygdsförening med följande motivering:

Hembygdsföreningen verkar inom Istorps pastorat och har ett flertal hus som man vårdar och bevarar. Torpet uppfördes under tidigt 1800-tal och var ursprungligen en del av en torpsamling vid namn Tron, Hoppet och Kärleken. Tron och Hoppet har försvunnit, men Kärleken består...

Efter att dåvarande ägare lämnat torpet under 1930-talet, kom torpet att disponeras av den lokala JUF-avdelningen. Dessa överlät år 2016 Kärleken till hembygdsföreningen. Torpet och en mindre ekonomibyggnad var då i dåligt skick och det beslöts att renovera byggnaderna samt till miljön foga ett handikappanpassat utedass, för ökad tillgänglighet. Föreningen hade en klart uttalad målsättning med renoveringen, som rörde bevarande av byggnaderna och tillgängliggörande av kulturarvsmiljön för olika målgrupper.

Föreningen hade genom sina tidigare erfarenheter av husrenoveringar kunskap om omfattningen av arbetet och beslöt att ta hjälp av byggnadsantikvarie från Västra Götalandsregionen, för att förstå omfattning och med byggnadsantikvarisk expertis grunda ansökningar om ekonomiskt bidrag. Ansökningar till ett antal relevanta aktörer gjordes sedan varvid professionella hantverkare kontaktades för att uppskatta kostnader. Beredningen av ansökningarna dröjde på grund av rådande pandemi, men en arbetsgrupp fortsatte med renoveringsarbetet. Under resans gång uppdagades att torpet var i sämre skick än vad man ursprungligen trott, varför omfattningen av renoveringen kom att öka. För en del av arbetet anlätades professionella hantverkare.

Resultatet av arbetet har blivit ett mycket trevligt exempel på en fint sammanhållen torpmiljö med torp och ekonomibyggnad. Till hussamlingen har fogats ett utedass, som ökar tillgängligheten för flera målgrupper och som kompletterar miljön.

Omgivningens kulturhistoriska värden har beaktats i den byggnadsvårdande gärningen. Horreds, Istorps och Öxnevalla Hembygdsförenings målinriktade arbete med att återställa ett antal objekt utgör ett gott exempel på hur byggnadsvård kan fungera, med en klar målsättning och metodiskt genomförande.

2024 års jury har bestått av Marie Odenbring Widmark från VGR samt Jan-Olof Berglund och Peter Backenfall från VHBF:s styrelse.

Bildsida från stämman...

Presidiet. Margareta Fridh, mötessekreterare, Kjell Gustafsson, mötesordförande och Lena Ramsberg. Foto: Ulf Arnell.

Vid S:t Sigfrids källa. Foto: Ulf Arnell.

Avtackning. Avgående ur styrelsen, Björn Andersson, Våring, Barbro Svensson, Långared och Stig-Åke Andersson, Västra Tunhem, här med förbundsordföranden Lena Ramsberg. Foto: Ulf Arnell.

Ordföranden i Husaby Hembygdsförening, Kjell Gustafsson (i mitten) guidar i Husaby kyrka. Predikstolen är från 1671.

Vid lunchen. Stig-Åke Andersson, Västra Tunhem, i mitten. Foto: Ulf Arnell.

Årets Hembygdsskrift. Priset fick De Sju häradernas Kulturhistoriska Förening för Fässingen. Marianne Lindh, Ingemar Brinck, Irene Arvidsson och Lars-Erik Kullenvall. Foto: Ulf Arnell.

Trevligt att träffas. Cecilia Forsberg, Grevbäcks Hbf och Monica Rosberg, förbundsstyrelsen. Foto: Ulf Arnell.

En engagerad och rolig invigning av skulpturen Reflektion vid Vädershalm

Skulpturen Reflektion av konstnären Fredrik Wretman.

Foto: Tommy Johansson.

Skulpturen Reflektion utförd av konstnär Fredrik Wretman står nu på en stabil plats vid kultur/fornborgsområdet Vädershalm utmed cykelbanan mellan Hökerum och Ulricehamn.

Lördagen den 4 maj när våren var i sitt esse invigdes skulpturen med ett program som engagerade många besökare. Ca 80 personer i alla åldrar ville vara med, många kom cyklande.

Initiativtagare till konstprojektet är Ulricehamns kommun som tillika bekostar konstverket. Genomförandet har letts av kommunens Kulturförvaltning genom kulturstrateg Victoria Klaiber Svensson. Lokalt har representanter för Hökerums Väg- och samhällsförening liksom Södra Vings hembygdsförening deltagit, framförallt i inledningsskedet.

Fredrik Wretman och statyn Reflektion

Inledningsvis hälsades alla välkomna av Södra Vings hembygdsförening genom Ingrid Öhlund. Victoria Klaiber Svensson berättade därefter kort om konstnären Fredrik Wretman och hans tankar kring statyn Reflektion och dess placering

Inför den formella invigningen var skulpturen inlindad i gula tygstycken och med gula nejlikor utspridda på dess sockel.

Efter tal av representanter för Ulricehamns kommun, kommunstyrelsens ordförande Wiktor Öberg och kommunstyrelsens andre vice ordförande Klas Redin avtäcktes statyn. I talet framhölls med tacksamhet bl a hur viktigt det är för en bygd med aktiv föreningsverksamhet och allt det ideella arbete som på så sätt genomförs. Det påtalades också att av de medel som avsätts för konst i kommunen är det angeläget att viss del kan fördelas till landsbygden.

Invigningen inramades därefter på ett respektfullt sätt av medeltidsklädda Sabina Henriksson, som mitt ute i den vackra naturen, framförde 1300-tals-musik med hjälp av äldre stråkinstrument.

Besökarna bjöds på cider och ost i anslutning till medhavd kaffekorg

Till besökarna erbjöds också en historisk guidning kring den medeltida fornborgen Vädershalm av arkeolog Michael Jensen och en yogaövning under ledning av yogainstruktör Carina Öhman.

Båda aktiviteterna utfördes på ett mycket sakkunnigt sätt och intresserade många.

Så var finalsledet med detta konstprojekt slut. Statyn Reflektion har fått sin plats i en vacker bygd, rik på historia och kan vävas ihop med nutidens behov av eftertanke och reflektion.

Nedtecknat av Ingrid Öhlund

Om krisen kommer...

Planering är a och o. Jörgen Eliasson, Försvarsmakten, föreläste om krisberedskap på årsstämman i Lundsbrunn. Foto: Ulf Arnell.

Viktigast är vattnet. Om du inte får vatten på tre dagar så överlever du inte! Om krisberedskap talade Jörgen Eliasson, försvarsmakten, på årsstämman. Han poängterade planering om krisen kommer. Du bör se till att du klarar dig i tre dygn utan tillgång till el, värme, vatten och mat.

Räkna med minst tre liter vatten per person och dygn. Tänk på att husdjur också behöver vatten. Förvara extra dricksvatten i dunkar eller flaskor så att du är förberedd om det blir strömavbrott. Frys in vatten i PET-flaskor, då fungerar flaskorna både som kylklampar och extra dricksvatten.

Aktuellt inom hembygdsrörelsen

SHF arbetar nationellt för hembygdsrörelsen och sedan 2023 har förbundet deltagit i flera möten med myndigheter för diskussioner om civilt försvar, krisberedskap och skyddet av kulturarvet. SHF prioriterar frågor om skydd av kulturarv. På SHF:s hemsida finns flera sidor med information. Samarbete sker med Riksantikvarieämbetet och med Länsstyrelsernas kulturmiljögrupp. Andra organisationer är Bygdegårdarnas riksförbund, Studieförbundet Vuxenskolan, Hela Sverige ska leva med flera.

De senaste åren har kriser av olika slag avlöst varandra. Rysslands invasion av Ukraina utmanar våra värderingar och hotar vår säkerhet. Gängkriminalitet och cyberhot ökar spänningen. Långvariga kriser förväntas öka, bland annat med anledning av klimatförändringar.

Budskapet från nationell nivå är att myndigheter, medborgare och civilsamhällets aktörer bör öka sin krismedvetenhet och på olika nivåer börja sin krisberedskapsplanering. Riksantikvarieämbetet med flera

statliga institutioner manar med anledning av krig och kris till att man planerar för skydd och flytt av föremål med kulturhistoriskt värde.

Olika typer av hot

Militära hot, terrorism och extremism med militära kopplingar. Civila hot. Hot mot den inre säkerheten, brottslighet och social oro. Naturkatastrofer och andra nödsituationer, t ex långvarigt elbortfall. Digitala hot, cyberattacker mot regeringens institutioner, företag och infrastruktur. Ekonomiska påtryckningar och sanktioner från andra länder.

Hoten är många. Det hör vi så fort vi knäpper på radion eller teven. Och ibland blir vi så trötta på alla katastrofteorier att vi slår dövörat till.

Gör en beredskapsplan

Det är viktigt att t ex hembygdsföreningen vidtar åtgärder innan en kris inträffar. Ett långvarigt elbortfall kan till exempel medföra fuktskador på samlingarna och långa torkperioder kan medföra brandrisk. Förebyggande åtgärder kan vara att installera ett reservkraftverk för drift av värme, vatten eller att satsa på systematiskt brandskydd med brandvarnare, brandsläckare, och att göra utrymningsövningar.

Unikt för föreningen och flytt av värdeföremål

Prioritera vad som är mest skyddsvärt. Använd gärna Sveriges hembygdsförbunds handledning ”Ta hand om föremålen”. Tänk på att det som har störst värde som kulturarv är det som är helt unikt för er förening och hembygd och som inte återfinns i andra samlingar eller arkiv. En del samlingar och arkiv är extra värdefulla och måste kanske skyddas eller föras undan i händelse av kriser. Var dessa objekt finns och hur flytten av värdeföremål ska gå till behöver beskrivas i beredskapsplanen. Vänd er gärna till ert regionala museum om ni behöver hjälp med värdering.

Till skillnad från samlingar och föremål är arkiven oftast helt unika och därmed oersättliga om de skadas eller förstörs i samband med en krissituation. När det gäller arkiv kan det vara en god idé att lämna in till en arkivinstitution som ett folkrörelsearkiv där materialet förvaras under rätt förhållanden och kan bevaras länge. Att digitalisera materialet bidrar till att informationen bevaras om samlingar och arkivmaterial förstörs.

Källa: SHF.

Monika Moberg Kilefors

Göta holme i Amnehärad

För några år sedan skrev nedtecknaren av dessa rader en artikel i Västgötabygden med titeln "Göta holme – en militär övningsplats". I artikeln antyds att holmen senare blev en populär festplats och det är den historien jag nu tänkte beskriva i korta drag.

Göta holme ägdes av Amnehärads pastorat och efter att militären lämnat holmen, användes den sporadiskt som festplats, men dans fick inte förekomma. 1946 då holmen med tillhörande markområden såldes till dåvarande Amnehärads kommun, blev det ändring på detta. Gullspångs IF som drev en festplats i Estenberga väster om samhället fick lov att flytta sin festplats till Göta holme. Föreningens medlemmar och frivilliga byggde dansbana, scen, lottkiosker, kaffeservering med mera.

1940- och 1950-talen var festplatsernas glansperiod och det gällde inte minst Göta holme. Här uppträdde alla stora artister som var kända på den tiden såsom Alice Babs, Charlie Norman och Sigge Furst för att nämna några och så spelades revyer och kabaréer med lokala förmågor. Publikrekordet har dock naturbarnet Gösta Snoddas Nordgren 1952 med närmare 3000 besökare, och arrangören Gullspångs Atletklubb fick en rejäl kassaförstärkning.

Inga stora krav på bekvämlighet

Den tidens artister hade inte så stora krav på bekvämlighet och upppassning och det kom inte som nu för tiden lastbilar fulla med utrustning som ska riggas upp före framträdandet. Högtaleriet på Göta holme skötes av affärsinnehavaren, biografmaskinisten, radioreparatören med mera, Martin Andersson, gemenligen kallad "Radiomartin". Han ägde en högtalaranläggning av tysk förkrigsmodell, som han hävdade var av mycket hög kvalitet. Martin var välkänd bland gäs-

"Radiomartin", radioreparatören Martin Andersson, ägde en högtalaranläggning. En all-roundman, som bl a hjälpte Gösta Snoddas Nordgren att skriva autografer. Foto: Privat.

tande artister så om det uppstod missljud i högtalarna så ropades "Martin, Martin", som då kom springande för att skruva på någon ratt. Martin var något av festplatsens "allt i allo" och det berättas att han till och med hjälpte Gösta Snoddas Nordgren att skriva autografer vid dennes beryktade framträdande 1952.

På 1960-talet minskade intresset för den här typen av festplatser, ungdomarna skaffade bilar och det blev lättare att ta sig till andra orter med större resurser än Göta holme. 1963 kom två arrangörer från Stockholm med ambitioner att få en omstart av parken. De satsade stort med ett varierat sommarprogram och lyckades locka ganska stor publik till några kvällsarrangemang, men det blev bara den sommaren och det var det sista rycket för Göta holme som festplats.

Den slutliga dödsstöten kom då det närbelägna järnverket, Gullspångs Elektrokemiska AB, fick tillåtelse att använda området som slaggtipp så det enda som nu återstår av holmen är den yttersta udden som på festplatstiden kallades "kärleksudden", dit det gick en väl upptrampad stig från dansbanan.

Göta Holme idag. Foto: Privat.

Lions Club byggde en scen 2003

På 1980-talet lades även järnverket ned och slaggtippen blev en gräsyta till ingen större nytta. Det framkom då önskemål om att få till en scen och kanske en dansbana på området och 2003 blev det verklighet, då medlemmar i den livaktiga Amnehärads Lions Club byggde en scen som fick namnet Göta holme. Vid invigningen den 29 juni överlämnades scenen till Gullspångs kommun med ansvar för framtida underhåll. Några år senare byggde Gullspångs IF en dansbana framför scenen. Scen och dansbana har sedan använts vid större och mindre arrangemang, men av storhetstiden från 1950-talet finns bara minnen kvar.

*Jan-Erick Erickson
Amnehärad*

Postorderförsäljningen – hur och varför startade den?

Vi börjar år 1899 i orten Insjön i Dalarna. Företaget Åhlén & Holm startade då sin försäljning av varor som exponerades i kataloger och priskuranter via agenter till allmänheten, men även via annonser i tidningar. Försäljningen riktade sig mot landsbygden och man jobbade snabbt upp en stor kundkrets runt om i Sverige via agenter. Mycket finns skrivet om Åhlén och Holms historia.

Elfsered

Men i stort sett inget finns att läsa om konkurrenten som också startade vid denna tid, vid sekelskiftet 1900. Den ägde rum i det lilla samhället Elfsered (nuvarande stavnings Älvsered) som ligger i skogsbygden vid gränsen mellan Västergötland och Halland. Bröderna Gustafsson från Kinna, nyinflyttade och med kunskaper om manufakturer och sömnad, startar sitt företag Västgöta Väfnads Aktiebolag och några år senare även företaget Syfabriken Älvsered. Inriktningen var liksom hos Åhlén och Holm att försälja sina produkter, framför allt textilprodukter, till människor på landsbygden via agenter och handlande.

Fyra faktorer dominerar

Men innan vi går vidare ska vi titta närmare på de faktorer som har möjliggjort försäljning via postorder. Framför allt är det fyra faktorer som dominerar. Järnvägen, tidningarna, postkontoren och betalningssätten med postförskott, postanvisning och efterkrav. Det senare utvecklades under senare delen av 1800-talet och det gjorde att man via annonser i tidningar kunde nå ut till en kundkrets med varor utanför närområdet och få betalt. Järnvägsbyggandet var intensivt från 1855 fram till en bit in i 1900-talet. Ett nät av järnvägar byggdes i Sverige med början med stambanorna och sedan ett stort antal bibanor. I många mindre stationssamhällen etablerade dåvarande Postverket nya postkontor. Det uppstod alltså möjlighet för driftiga personer att via Posten och järnvägen få ut sina varor till i princip hela Sverige.

Hur bröderna Gustafsson från Kinna tänkte när de flyttade från Kinna till lilla byn Älvsered eller Elfsered som det stavades då, för att etablera ett manufaktur företag, har vi inga belägg för. Men att järnvägen från Falkenberg in mot skogsbygden hade nått Älvsered 1897 och med det en resa till Falkenberg gjordes på två

timmar i stället för en hel dag som tidigare. En järnväg som även betydde mycket för skogsägarna i området som nu enklare kunde forsla sitt timmer till Falkenberg som då var exporthamn för timmer.

Järnvägen, det nyinrättade postkontoret tillsammans med möjligheten att nå ut i Sverige via annonser i tidningar, kanske också att det fanns tillgänglig billigare arbetskraft än i Kinnaområdet kan ha varit det som lockade de unga driftiga bröderna till Älvsered.

Startade i Ödegärdet

De startade sin verksamhet 1897 på gården Ödegärdet. I tidningen Westgöten kunde man läsa följande tredje augusti: ”Ett aktiebolag, som har till ändamål att utlämna garn och väfnad inom Elfsered och angränsande socknar, har nyligen bildats, skrivs till Westgöten. Bolaget, som har inbetalt minikapital af 12.000 kr. och ett maxikapital af 35.000 kr., benämnes Västgöta Väfnads aktiebolag, och kommer det antagligen att äfven försälja fabriksväfnader med nederlag i Kinna. Af-fären kommer att förestås av hrr Alexis. E. Gustafsson och Gustaf Adolf Gustafsson i Kinna, hvilka i flere år praktiserat inom branschen.

I oktober 1897 annonserade man till handväfverskor att ”I vår garnbod å Ödegärdet i Elfsered utlämnas garn till all slags handväfnad från de mest enkla och lättväfda till svårare väfnader på mycket förmånliga villkor och höga väflöner. Garn samt alla sorters väfnader och tyger försäljas på samma ställe till ofantligt billiga och bestämda priser”.

Man hade även vid vissa tidpunkter utlämning i Bosgården, Mjögård och hos fotograf G Nilsson i Kinna.

Starten var alltså på Ödegärdet, men affärerna gick så bra för bröderna att de snart lät bygga Manhem mitt i byn och flytta över verksamheten dit. Man annonserade i tidningar över hela Sverige och sökte kommissionärer och handlande som kunde försälja företagets produkter. Man annonserade också efter väfverskor, kappsömmerskor och skraddare och även en boddräng till Manhem.

Rörelsen växte snabbt, men råkade ut för en katastrof den 12 maj 1903 då ”Västgöta väfnadsfabrik i Villa Manhem i Elfsered, som innehafves af bröderna G. och A. Gustafsson, nedbrann natten 12-13 d:s. Eldens orsak är obekant. Lagerdrängen räddade sig ur huset i sista stund med håret brinnande. Hela lagret af väfnader innebrändes och var lågt försäkradt.”

En katastrof som bröderna snabbt kom vidare från.

Snart var man igång igen. Man annonserade nu även under namnet Syfabriken Elfsered.

Året efter katastrofen kunde man i Falkenbergs Tidning läsa följande: ”En affär som erhållit för våra förhållanden enastående hastig och storartad framgång är Syfabriken i Elfsered. Affären har kombinerat fabrikation med engrossaffärer, hvaraf många hundra personer genom den hafva sin sysselsättning och lefvebröd. Dels tillverkas tyger i finare och billigare kvalitéter och dels förfärdigas af dessa tyger en myckenhet olika nödvändighetsartiklar.

Efter den brand som förra året förstörde fabriken lagerbyggnader äro nu nya tidsenliga lokaler iordninggjorda, så att snabb och skyndsam expedition kan åstadkommas.

Genom denna affär har personalen å därvarande järnvägs- och poststation måst fördubblas i det att strömmen af ilgods- och postpaket dagligen förökats. Ett i sanningen talande bevis på hvad flitig annonsering i förening med humant bemötande kan åstadkomma.”

För att locka agenter och handlanden anordnade man lotterier med fina vinster. Snart hade man ett stort antal agenter runt om i landet. Man annonserade i tidningar över hela riket.

Åhlen och Holm var inte sämre. De hade också lotterier, t.o.m. på en automobil, som användes till att köra runt på orter i landet och låta intresserade människor få en åktur. Lotteriet var för agenterna – Ett framåt sätt att promota företaget.

Fanns det ingen agent på orten kunde man rekquirera en katalog från företaget och bli ”sin egen agent”. Utskicket av kataloger och priskuranter tog fart.

Utvecklingen

För Älvsered och omgivningarna blev postorderföretaget och vidhängande syfabrik centralpunkten för områdets utveckling. Genom åren var lönsamheten god och företaget en stabil och trygg arbetsgivare. Flera anställda vågade ta steget att med sina förvärvade kunskaper starta eget som strumpfabriken, firmorna KAJO och Carli och Engelsons.

Men tiderna förändrades med ökande konkurrensen från bl a importen av kläder. Tekobranschen fick stora svårigheter och det drabbade även postorderfirmorna. De stora etablerade företagen i Borås, som Josefssons, Ellos m fl lever vidare, men för Älvsereds del försvann de sista resterna av det stolta företaget i början av 2000-talet. En 100-åring gick ur tiden, men byn lever vidare och andra företag ger nu levebröd åt invånarna i området.

Älvsered i äldre tider. Vykort.

Epilog:

Försäljningen av varor via utskick med järnväg anses ha startat 1872 i Finspång av Johan Fröberg. Hos Fröberg jobbade två ungdomar vid namn Holm och Åhlén. De lärde sig hantverket med att sälja varor på distans. De flyttade till Insjön i Dalarna och startade ett eget postorderföretag, Åhlén och Holm och arbetade snabbt upp det till ledande i branschen. En brorson till Åhlén började som springpojke i företaget och startade själv ett företag 1916, Clas Ohlsson, som ju blivit mycket framgångsrikt och finns på många ställen i Sverige.

Från Syfabriken Älvsered avknoppades bl a ett företag 1974, då varuhuschefen Arnold Engelson med hustru Gun startade en egen postorderfirma. Den blev framgångsrik och när den togs över av sonen Stefan, flyttade han företaget till Falkenberg och Engelsons är nu ledande i försäljning av fritidskläder med mera och har 130 anställda och expanderar vidare i nya lokaler. I år, 2024, fyller företaget 50 år.

Dessa tidiga postorderföretag, Åhlén och Holm och Syfabriken Älvsered, medverkade till att landsbygden på ett helt nytt sätt kunde få tillgång till en marknad som tidigare bara fanns i städerna. Långt ute i ”obygden” fick man tillgång till samma sortiment som fanns i stora staden, via agenter och handlare. Fanns det ingen agent, kunde man rekquirera en katalog direkt och bli sin egen agent. En fantastisk ”jämlighetsreform.”

Idag har postorderhandeln tagit en annan form som e-handel, men principen är densamma. Våra pionjärer på området ska vi inte glömma, utan de ska både hedras och ihågkommas.

Tommy Grapenholm
Alingsås

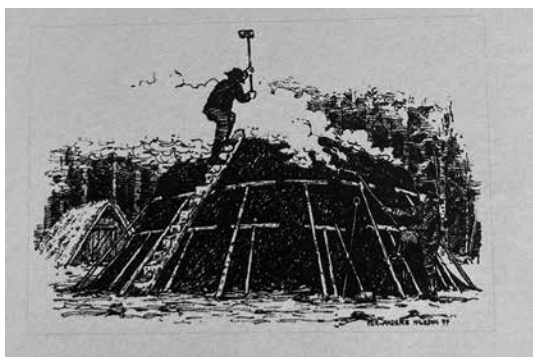

Glöm inte: Riksantikvarieämbetets årliga temadag som ska bidra till att skapa förståelse, intresse och engagemang för kulturarvet. Den 6–8 september 2024 är det återigen dags att fira kulturarvet, årets tema är "Kulturens vägar, knutpunkter och mötesplatser".

Bränsletillverkning i Dannike socken under andra världskriget

Under andra världskriget var importen av billiga bränslen beskuren och en bristvara. På många håll började man då med inhemsk tillverkning av träkol och brännorv. En mängd såväl kolmilor började byggas som torvmossar exploateras. Staten främjade torvindustrin och sommaren 1942 startade de flesta, men det blev en snabb nedgång efter kriget.

I Dannike var det två mossar som kom till användning, Bosgårdsmossen och Rydsmossen (Rydets mosse). Denna artikel handlar om den förstnämnda men först till kolmilorna. När det gäller verksamheternas firmor och innehavare med flera, se under egna rubriker nedan.

Teckning av Per-Anders Nilsson 1997.

Träkolstillverkningen

Under år 1939 fick handlanden Hjalmar Claeson idén att starta upp tillverkning av träkol till bilar. Han var bördig från Dannike men då bosatt i Borås och verksam som arbetare samt med lite av varje vid sidan om. Claeson hade i augusti 1939 köpt fastigheten Lergered Storgården nr 1 i Dannike som senare avstyckades, där en del fick beteckningen 1:7. Här skedde sedan flera fastighetsregleringar och därefter började han att avverka skogen samt att senare göra avstyckningar i flera små tomter med vägar och platser åren 1944–1947. Med hjälp av John Almgren, åkerägare från Dalsjöfors, sattes planerna i verket och i oktober 1940 började man med grävning av ugnen till en kolmila, som togs i bruk i november på denna fastighet. Milan var belägen inte långt från sjön Ramsjön så den gick nog under namnet ”kolmilan vid Ramsjön”. Någon firma hade herrarna ännu ej registrerat så de gick under namnet ”Almgren & Claeson”.

I januari 1941 grävde man ut och anlade ytterligare en ugn till en mila och i mars 1941 så bildade herrarna ett aktiebolag tillsammans med direktör Erik Pedersen från Borås som fick namnet Dannike Kol AB. Kolningen fortsatte, men man uppnådde aldrig någon nämnvärd omfattning och den nedlades i slutet av 1942 i och med

att Hälsovårdsmyndigheterna förbjöd brukandet, enär densamma låg för nära bostadshus.

Närliggande grannar klagade att vid sydlig vind så hade de stort obehag av omvälvande rök både ute och inne. Tre villaägare klagade, då en fastighet låg endast 75 meter från kolmilorna. De gjorde en anmälan till Hälsovårdsnämnden i maj 1941 som då beslutade att tillkalla provinsialläkaren och bolagets delägare för att uppnå en överenskommelse. Läkaren besökte platsen och utfärdade ett intyg som nämnden använde sig av där de hänvisade till hälsovårdsstadgan, § 50 mom. 1, ”att Dannike Kolbolag före 1/9 1941 vidtagna sådana åtgärder att olägenheten avhjälpes. Verkställes ej denna åtgärd inom nämnda tid anser sig nämnden nödsakad att tills vidare förbjuda rörelsens drivande”.

Det blev nog svårt för bolaget att uppfylla dessa krav så troligtvis upphörde tillverkningen redan i mars 1942.

Vid sidan av saluförde man också ved som kom ifrån den avverkade skogen från fastigheten Lergered enligt ovan, den kom också ifrån fastigheten Rölle 1:4 som Almgren köpt 1941 och 1942 sålde till Pedersen. Även här skedde skogsavverkning i stor skala och fastigheten övergick sedan till Pedersen ensam som sålde den 1947. Veden användes också som bränsle till kolmilorna.

Enligt uppgift fanns en såg vid kolmilorna, en cirkelsåg vid omkring 50 hästkrafter, som var i bruk omkring 1942–1944. Motorn drog väldigt mycket el så omkringliggande fastigheter, gårdar och villor samt fabriker hade problem med elförsörjningen. Det blev ofta strömavbrott så sågen kunde bara vara i bruk på kvällarna när inte fabriker var i gång.

Brännorvstillverkningen

I juli 1941 köper Hjalmar Claeson fastigheterna Bosgård 1:7 och 1:8 och tillträder i augusti. Dessa överläts i januari 1942 på Erik Pedersen som erhåller lagfart i december 1943. I april 1942 sker en sammanslagning av fastigheterna till beteckningen Bosgård 1:27 och denna säljer han först 1958. De ursprungliga fastigheternas mantal var 17/100 respektive 37/250 och innan de såldes så gjordes en hel del avstyckningar.

Claeson inkommer 6/8 1941 med en personlig skrivelse till Statens Bränslekommission, avdelning Torvbyrå, i Stockholm med begäran om undersökning om biträde av torvsakkunnig för en till honom tillhörig torvmosse om ca 10 hektar i Dannike kommun, där ”avsikten är att bedriva torvupptagning medelst maskin”. Han skriver vidare att ”Läget är 2-300 meter från bilväg och ca 20 km från Borås stad. Arbetet med dikning av mos-

sen samt byggande av tillfartsväg har redan påbörjats. Elektrisk kraft finns i omedelbar närhet”. Torvmossen är belägen på de angivna fastigheterna som nämnts och en kanal grävdes ut ifrån densamma till ett avlopp. Mossen undersöktes första gången 19/11 1941 och utsklepning av brännorv skulle ske till Målsryds järnvägsstation, öster om Borås.

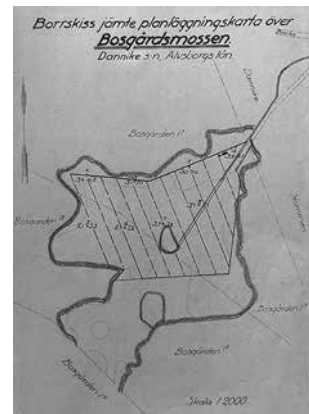
Skrivelsens huvudsyfte var att få ett statligt bidrag och ett kontrakt upprättades mellan parterna 7/4 1942 där bidragsökaren erhöll 2407 kr i bidrag samt där de förberedande arbetena hade beräknats till 3009 kr. I kontraktet framgår att torvmossens areal innehåller 5,31 hektar och att bidragstagaren förbinder sig att tillverka brännorv under åren 1942–1946 samt att under år 1942 ska kvantiteten uppgå till minst 500 ton. Arbetena ska vara klara senast 1/5, men det är inte känt om detta höll. Claeson besökte Bränslekommissionen i Stockholm 29/4 och inlämnade då en ansökan om torvlån, men de ställde då villkor som borgen och till vem som torven skulle försäljas. I juni bildade han en firma som fick namnet Dannike Torvindustri, Hjalmar Claeson. 29/11 1943 överläts kontraktet till det nybildade aktiebolaget Dannike Kol AB som nu övertagit driften av mossen. De förband sig fortsättningsvis att svara för förpliktelserna i detsamma samt därmed överta äganderätten.

I ett undersökningsinstrument från 29/11 1941 så fastslogs att torvens mäktighet och beskaffenhet var vitmosstorv över ett tunt lager starrtorv och i botten skogsmosstorv. Det fanns mindre goda förhållanden för torvtorkning då det var svårt att få plats med torkvindor. Arbetslinjens längd var 200 m, schaktdjup 1,9 m, kapacitet ca 540 ton vid två avverkningar per år samt en total avverkningstid på ca 15 år. Samma dag tog man fram en arbetsplan som innehöll röjning av mossen, planering av torkfält, olika typer av dikning samt vägarbeten. Till handlingarna finns borrhprotokoll och analysbevis samt borrhskiss och uppgjorda kartor. Vid senare undersökningar så var vissa av dessa uppgifter reviderade och man uppgjorde ny arbetsplan 14/4 1943. En så kallad anläggningsplan med kostnadsberäkning upprättades 21/3 1942 men har ej återfunnits i arkivhandlingarna.

Två analysbevis har utfärdats av Svenska Vall- och Mosskulturföreningen, Ultuna, Uppsala, för utförd undersökning av ”Prov å brännorvjord från Bosgårds-mossen”, det första 1/12 1941 och det andra 29/4 1943. Toarps Elektriska AB, Dalsjöfors, inkom 7/3 1942 med en framställan till Torvbyråns Elektrifieringsberedning om ansökan gällande statsbidrag om 890 kr för utförande av en elektrisk ledning för mossen. Det avsåg en 460 m lång lågspänningsledning och här nämns att ledningssträckan mellan befintlig transformatorstation och mossens kant endast är 290 m och att motoranslutningen är på 20 hk.

Huruvida om bidraget beviljades eller inte finns ingen kunnedom om.

Den maskinella utrustningen bestod av en torvfräsmaskin av fabrikatet Södra Sandby nr 5 med utsättningsvagnar med bana, (tillverkare Martin Jönssons Mek. Verkstad i Sandby, Skåne). Det framgår inte om det fanns någon annan typ av transportmaterial och torvlada. Det finns olika uppgifter om årlig produktion, den blev 1942 290 ton eller 360 ton och 1943 390 ton men uppgift saknas för 1944. Man låg långt under den beräknade produktionen på 540 ton, senare reviderad till 500 ton. Tillverkningen var alltså i mindre omfattning. Det kan ha berott på att brännorven inte var så bra för ändamålet i fråga och driften upphörde nog i slutet av 1944 eller i början av 1945.

Karta. Bosgårds-mossen.

Firmahistorik

Dannike Kol AB

Aktiebolaget anmäldes till Patent-och Registreringsverket/PRV 8/3 1941 och inregistrerades 9/5 och stiftades av fem bolagsmän. ”Att i Dannike socken idka framställning av och handel med träkol (bilkol) även som därmed förenlig verksamhet”, och ”att styrelsen har sitt säte i Dannike socken, Dannike”. Stiftarna var Erik Pedersen, Borås, Hjalmar Claeson, Borås, fru Margareta Claeson, Borås, John Almgren, Dalsjöfors/Toarp och Irma Krantz, Dalsjöfors/Toarp. Aktiekapitalet var 15.000 kr och antalet aktier 150 st. I styrelsen ingick från början enbart herrarna. Bolagets postadress var c/o Allmänco AB, Borås.

I slutet av 1942 så övertar bolaget Dannike Torvindustri (se nästa sida) verksamhet och börjar nu även med tillverkning av brännorv samt försäljning av torv och ved. I slutet av 1943 så övertar bolaget Hjalmar Claesons kontrakt med Statens Bränslekommission från 1942. I mitten av 1943 så löser man ut Almgren och Pedersen förvärvar hela aktiemajoriteten, men Claeson kvarstår i styrelsen. Det verkar som Claeson skött firmans verksamhet till i mitten av 1944 och finns med i styrelsen 1/4 1946 men ej 1947. Omkring slutet av 1944 eller i början av 1945 så läggs verksamheten ned och avvecklas åren därpå. Bolaget blir vilande och 1951 utsågs en likvidator att upplösa detsamma och då träder det i likvidation 19/11. Först 1968 anmäldes att bolagets verksamhet upphört då någon redovisningshandling och revisions-

berättelse ej upprättats sedan 1958 och 21/11 avregistreras densamma. (Skedde nästan samtidigt som Allmänco AB trädde i likvidation).

Bolaget hade inga lysande siffror och gick bara med vinst 1943 men hade inga större skulder. Benämns i Sveriges Handelskalender 1941–1943 för träkolsverk och 1944–1947 för torvindustri samt i Sveriges Industrikalender 1943 för torvindustri.

Dannike Torvindustri

Hjalmar Claeson (Hj. Claeson)

Firman anmäldes till handelsregistret 9/6 1942 och inregistrerades 13/6 av Hjalmar N. Claeson i Borås. ”Ämnar i Dannike socken driva rörelse för tillverkning av bränn-torv samt försäljning av torv och ved”, ”med postadress Dannike”. Firmans adress ändrades senare till Trymsgatan 4 Borås och telefon 18079. Bankombud vid firmans grundläggning var AB Vänersborgsbanken i Vänersborg. 28/12 1942 så överlåter Claeson rörelsens verksamhet, med de skyldigheter och rättigheter som följer som torvproducent, till Dannike Kol AB, men firman var vilande och avregistrerades först 25/6 1974.

Innehavarna av firmorna och verksamheterna

John Almgren

Åkeriägare för Dalsjöfors Hyrverk i Dalsjöfors i Toarps socken, Östanå 2 Skänstad, grundat 1930 eller 1931 och blev aktiebolag 1937 samt sysslade med frakt och persontransport. Föreståndare och ordförande i Dalsjöforsortens lastbilscentral under en tid. Startade Dalsjöfors Cementgjuteri 1945 tillsammans med Erik Pedersen. Blev senare aktiebolag och vars verksamhet var tillverkning av cementhålstén och rör. Född 1905 och död 1953 samt gift 1941 med Irma Krantz.

John Almgren.

Hjalmar Claeson (Hj. Claeson)

Handlande, arbetare, köpman, fastighetsförmedlare samt handelsresande med flera titlar i Dannike, Borås, Göteborg och till sist Tibro. Drev speceri- och matvaruaffärer i Borås 1924–1930 under firma Hj. Claeson och var delägare i några andra rörelser där under en tid. Verksam som ”bulvan” åt Erik Pedersen i Borås med fastighetsförmedling och fastighets- och skogsaffärer under första delen av 1940-talet. Verk-

Hjalmar Claeson.

ställt inköp och skött skogsavverkning, allt i spekulaton. Bror med köpmannen och handlanden Thion Claéson i Dannike och var en tid under 1940-talet delägare i affärsrörelsen AB Thion Claéson. Ägde och var delägare i flera fastigheter (gårdar) i Dannike med omnejd under 1930–50-talen, i Dannike kan nämnas Bosgården, Legered Storegården och Rölle. Född 1893 och död 1959 samt gift 1923 med Greta (Margareta) Thor, båda från Dannike.

Erik Pedersen.

Erik Pedersen

Direktör och delägare i postorderföretaget Allmänco AB (Allmänna Handelskompaniet Victoria) i Borås, grundat 1920 och ombildat till aktiebolag 1933. Innehade flera textilföretag i Sjuhäradsbygden under 1930–50-talen varav en i Dannike, Trikåfabriken Berg. Även han var under en tid delägare i affärsrörelsen AB Thion Claéson och i Dalsjöfors Cementgjuteri, som redan nämnts. Sysslade vid sidan om sina företag med en del spekulationsaffärer. Ägde och var delägare i flera fastigheter (gårdar) i Dannike med omnejd under 1940–50-talen, i Dannike kan nämnas Berg, Bosgården och Rölle samt Legered Mellangården Sjölyckan. Född 1896 och död 1968 samt gift 1937 med Maja (Magda Helena) Helge.

Arbetsmetodik och arbetare

Har i denna artikel valt att inte gå in på hur man framställde trækol och bränn-torv utan hänvisar här till annan litteratur. Det fanns en mängd olika arbetsmoment och man arbetade i lag och i skift samt att det var ett krävande och tungt arbete. 1941 använde man sig av olika typer av ved till kolugnarna som löv-, björk- och barrved som hämtades ifrån ”Sjögårn”. Känner till namnen på en del arbetare vid de båda verksamheterna, Nils Bodin-Johansson, Albin Bonander, Karl Bonander, Vilgot Danfelter, Oskar Johansson och Gösta Thifors, alla från Dannike. Timpengen för grävning av ny kolugn och för kolning låg 1941 på hela 90 öre. Lika viktigt att nämna dessa personers namn som namnen på delägarna för utan ”fotfolket” så blev det ingen produktion.

Kunder

Bland kända kunder för bränn-torv var AB Fritsla Syfabrik i Fritsla och Nya Läderfabriken AB Göta i Alingsås. År 1942 beviljades de licens för maskintorv av Bränslekommissionen, 15 ton respektive 340 ton. En annan kund var Svenska Oljeslageri AB (SOAB) i Mölndal som nämns 1942 och möjligen 1943 då transport skedde med järnvägsvagnar från Målsryd till Mölndal. Det fanns

säkerligen fler kunder och om Allmänco AB i Borås var en dem är inte känt. Köpare av träkol och ved är heller inte känt, men de fanns nog i områdets närhet.

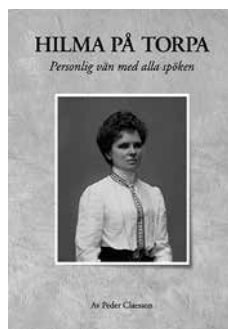
Epilog

Under det första världskriget hade en del redan börjat med torvbrytning för brännorv, men de lades ned efter hand. Rydsmossen (Rydets mosse) eller som den också kallades Ryds-Jättebomossen startades upp 1941 och den ägdes av grevinnan Maude de la Gardie på Högagärde gård i Tvärreds socken. Hon utarrenderade densamma till AB Junebro i Göteborg på fem år 1943–1947. Junebro var ett exportaktiebolag som idkade agentur- och handelsrörelse. Torvupptagning skedde i augusti 1946, men när den slutade är ej känt. En sommardag 1942 vid torvbrytning fann två karlar ett äldre kvinnoskelett i den mosse, som fått namnet ”Dannikekvinnan”.

*Peder Claesson
Träslövsläge*

Källor:

Bolagsverket, aktiebolagsregistret, Sundsvall.
Borås Museum, företaget Allmänco AB:s arkiv, Borås.
Borås stadsarkiv, Dannike Kommuns arkivhandlingar.
Diverse litteratur och artiklar.
Hjalmar Claessons egna uppgifter och vad som framgår om honom i olika arkiv.
Landsarkivet i Göteborg, Älvsborgs läns Handelsregister, Göteborg och inskrivningsmyndighetens i Borås domsagas arkiv.
Riksarkivet, PRV/Patent- och registreringsverket, bolagsbyråns arkiv, Stockholm.
SGU/Sveriges geologiska undersöknings arkiv, enheten för tematisk geologi, Stockholm. (Ett stort tack till Statsgeolog Harald Agrell som gått igenom arkivet och fått fram handlingar). (SGU har meddelat att handlingar i arkivet kan vara felplacerade eller utgallrade).
Soliditet AB, Kreditupplysningar, Stockholm.
Statens Bränslekommissions arkiv, avdelning Torvbyrån, Stockholm.
Sveriges Handelskalender och Industrikalender.
Uppgifter, muntliga respektive nedtecknade, från Arthur Andersson, Oskar Andersson, Karin Bodin-Johansson, Karl Bonander, Torsten Bonander, Ewy Hansson och Laila Augustsson (Dannike Hembygdsförening), alla från Dannike. (Karl Bonanders arbetsbok och fickdagbok). (Tack till Ewy Hansson för uppgifter om kolmilorna, hälsovårdsnämnden och sågen samt för renläsning av manuskriptet).
Fotografier gällande verksamheterna har eftersökts men utan framgång. Finns inte heller något skrivet i olika dagstidningar, har eftersökt via webben databasen Digitaliserade svenska Dagstidningar utan framgång. Provinsialläkarens intyg har eftersökts i Ulricehamns Provinsialläkardistrikts arkiv men har inte bevarats. En av de klagande var Lennart Johansson på fastigheten Ramsäter.

Hilma på Torpa – personlig vän med alla spöken

Samhällsförändringarna under 1900-talet kan följas i släkthistoria och i enskilda människors liv. I Peder Claessons berättelse om sin farmors äldsta syster Hilma Regina Thor får vi möta ett kvinnoöde men får även glimtar av det samhälle i vilket hon levde.

Hilma Thor var kammarpiga och därefter kammarjungfru på Torpa herrgård i Länghem. På gården Sjöred intill Torpa bodde i början av 1900-talet författaren Birgit Sparre, och hon har gjort Torpa känt genom sina böcker om ”Gårdarna runt sjön”.

Hilma var född 1871 på Oltorps soldattorp i Hulared. Fadern var soldat och avancerade till distinktionskorpral och blev så småningom anställd som skogsvaktare hos greve Sparre på Torpa. Han skötte sitt arbete väl i 33 år och innehade också förtroendeuppdrag i socknen.

I familjen föddes 12 barn. Hilma och hennes syskon råkade ut för flera svåra sjukdomar som difteri och flera av syskonen dog. Men det var också en god stämning i hemmet med mycket historieberättande och tal om äldre tider och övernaturliga ting. Hilma flyttar snart hemifrån och blir piga i Skårtebo prästgård och i Varberg. Sedan får hon tjänst som kammarjungfru på Torpa hos greve Erik och Ida Sparre. Där gifte hon sig 1916 med bokhållaren och inspektoren Johan Alfred Lundell. De flyttade till Borås, där han blev trävaruhandlare och dog 1933. Hilma dog året efteråt. De hade inga barn.

Birgit Sparre berättar om Hilma och hennes förmåga att levandegöra vad som hänt förr. ”Min barndom var befolkad med torpaspöken, och ingen kunde berätta om dem som Hilma Thor”. Hon berättade om Toarpskronan och kejsarinnan Katarina I av Ryssland, om Gustaf Otto Stenbocks vålnad och om den inmurade flickan. Vidare fanns historien om den svartklädde ryttaren Sinclair, om Rosenskatten och om Torpa Vita Fru. Avslutningsvis ställs frågan om Hilma Thor möjligen kunde vara Birgit Sparres biologiska mor, men där finns förstås inget svar.

Boken ger många infallsvinklar i ett litet format på 56 sidor med många bilder och väcker intresse för bygden och för tiden kring sekelskiftet. Den kan beställas hos författaren med adress Skotvägen 8, 432 75 Träslövsläge.

Ann-Britt Boman

Bokhylla i Kinnarumma. Foto: Privat.

Ett bokmysterium

I Kinnarumma hembygdsförenings ägo finns 16 böcker – framför allt romaner från sent 1800-tal – som har tillhört handlanden och hemmansägaren Fredrik Julius Lundberg. Det speciella med böckerna är numreringen; de har ingått i en större samling. Det lägsta numret är 2: *Fyrväpplingen. Arabisk berättelse*, och det högsta 131. Vi vet inte när eller i vilket sammanhang böckerna har hamnat i hembygdsgården eller vart resten av biblioteket har tagit vägen. Ett försiktigt antagande: Kan det vara fråga om delar av ett tidigt **privat** s.k. ”vandringbibliotek” som cirkulerade mellan gårdar i byn? Gissandet fortsätter...

Fredrik Julius Lundberg (1850-1923) i Flenstorp Västergården Kinnarumma (född i Katarina församling Stockholm) växte upp i Flenstorp Västergården. Han gifte sig i november 1874 med Jenny Efrosyne Johansson (1853-1929) från granngården Krokstorp, och flyttade dit tillsammans med henne. 1890 flyttade Fredrik och Jenny med sina tre barn i skolåldern till Flenstorp Västergården. Utöver drängar och pigor fanns då i hushållet en guvernant från Göteborg.

Flenstorp Västergården är närmaste granne till hembygdsgården, Flenstorp Östergården.

*Isabella Josefsson
Kinnarumma hembygdsförening*

Prästalunden – Starrkärr Kilanda Hembygdsförening

Vi har under de senaste åren arbetat med att i vår verksamhet möta barn och unga i vår hembygd. Vi har en ljuvlig hembygdsgård där vi haft ett flertal aktiviteter just för detta.

Några exempel kan nämnas som visat sig vara uppskattade. Tillsammans har vi haft en Nycircusföreställning med påföljande workshop där barnen fick prova på trapets, stylvor, jonglering med mera. I samarbete med Ale kommun kom teatergruppen Big Wind till vår park med en bejublad föreställning. Vi har även haft Onyx Kulturproduktion på besök med pyssel och hantverksworkshops vid fyra tillfällen. I samarbete med klass 9B Aroseniussskolan anordnades i Allhelgonatid en spökvandring i Prästalundsparken.

Det är viktigt att barn, unga och familjer får möjlighet att delta och engagera sig, öka intresset för vår hembygd och vårt kulturarv.

*Eva-Maja Hammad
Ordf. Starrkärr Kilanda
Hembygdsförening*

Prenumerera på Västgötabygden!

Det kostar 200 kr att få hem sex nummer av tidningen under ett år. Vid samtidig beställning av 10 prenumerationer (beställ t ex till hela styrelsen) är priset 180 kr per prenumeration.

Anmäl till vår kanslist Eva Mann, 0512-105 50.
E-postadress: kansli@vhbf.se
Evas kontorstid torsdagar 9–15.

*En levande hembygd
öppen för alla!*

Prästalunden – Från Hembygdsgård till Destination

Jag heter Ronja Wigertz och har spenderat hela mitt liv i Ale kommun, där jag vuxit upp och fortfarande bor och verkar. Som egenföretagare inom reklam och marknadsföring har jag haft den stora förmånen att samarbeta med våra lokala hembygdsgårdar genom åren och mitt intresse för kulturarvet kopplat till besöksnäringen blir därmed allt större. Det kittlar verkligen i magen när jag tänker på hembygdsturismen i Sverige och alla möjligheter som den innebär.

Starkärr-Kilanda Hembygdsgård och deras fantastiska styrelse tog emot mig med öppna armar när jag presenterade mina idéer och tillsammans beslutade vi att söka stöd från Leader och genomföra ett projekt som fokuserade på att etablera en digital närvaro för föreningen.

Destination Prästalunden

I projekt "Destination Prästalunden" valde vi att anta besöksnäringsspektivet och arbeta med, och etablera, platsvarumärket "Prästalunden" för att locka både lokala och långväga besökare. Kärnan i projektet har varit den nya hemsidan *prastalunden.se* där hembygdsgården framgår som avsändare. På hemsidan finns förstås information om föreningens historia, verksamhet, styrelse, stadgar, hur man blir medlem och kan engagera sig. Men framför allt fokuserar hemsidan på att informera om alla de aktiviteter, sevärdheter och offentliga evenemang som erbjuds på platsen. Hemsidan är tänkt att fungera som ett digitalt arbetsredskap som kan underlätta och effektivisera vissa arbetsuppgifter för styrelsen. Här kan besökare upptäcka och boka föreningens lokaler, guidade turer och mycket mer. I projektet har vi även skapat sociala mediekanaler, som Facebook och Instagram, för att nå en bredare publik på ett interaktivt och kostnadseffektivt sätt.

Genom att anta besöksnäringsspektivet är vi övertygade om att vi kommer kunna locka nya och fler målgrupper till platsen. Dessutom skapar detta perspektiv större möjligheter att samverka med turistor-

ganisationerna och synas i deras marknadsföringskanaler. Därmed blir det mer attraktivt för andra aktörer att skapa aktiviteter och arrangera evenemang på platsen, vilket i sin tur bidrar till att Prästalunden förblir levande och inbjudande.

En annan spännande nyhet på horisonten är den digitala audioguiden, StoryGo, som vi planerar att lansera under 2024. Där kommer vi placera ut historiska skyltar med QR-koder längs med föreningens natur- och kulturstig "Prästalundstigen", som besökaren kan skanna med sin mobiltelefon för att fördjupa sig ytterligare genom dramatiserade ljudupplevelser. På detta sätt skapar vi ytterligare besöksanledningar och besökarna kommer då kunna ta del av historien på ett interaktivt och tillgängligt sätt – året runt.

Jag ser mycket fram emot att arbeta vidare med att utveckla Destination Prästalunden tillsammans med föreningen, med visionen om att fler ska få upptäcka och uppleva den fantastiska värme, gemenskap och glädje som hembygdsgården givit mig.

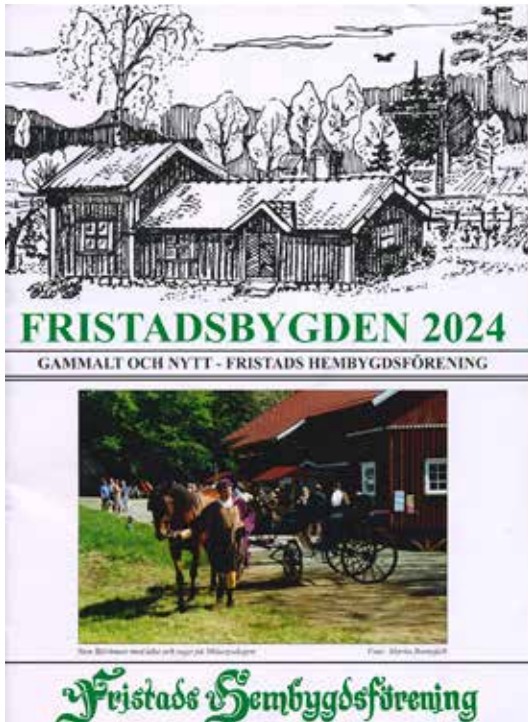

Ronja Wigertz.

Årets hembygdsgård – Blidö sockens hembygdsgård i Stockholms skärgård

Blidö sockens hembygdsgård har fått utmärkelsen Årets hembygdsgård 2024. Prisutdelningen skedde den 11 maj vid Sveriges hembygdsgårdars riksstämma i Gävle.

– Det känns fantastiskt roligt och är en bekräftelse på att vårt gemensamma arbete med kulturarvet i dåtid, nutid och framtid uppskattas, säger Anne Petersen, ordförande för Blidö sockens hembygdsgård. Med ett genuint engagemang för platsens kulturarv och kulturmiljö arbetar hembygdsgården aktivt med landsbygds- och skärgårdsutveckling.

Fristads Hembygdsförening (1974–2024) firar 50-årsjubileum i år. Det kunde vi läsa i VB nr 2 2024.

De ”räddade” ryggåsstugorna...

Att Fristads Hembygdsförening bildades kan ortsborna tacka de engagerade och målmedvetna personer, som för 50 år sedan ville ”rädda” ryggåsstugorna Ekalyckan och Klockarbolet samt Mölarps kvarn. Det kan vi läsa i Fristadsbygden 2024. Det första numret av tidningen utkom 1978, dvs fyra år efter föreningens bildande.

En av de första uppgifterna för föreningen var att få stugorna i bättre skick. Kommunen bidrog med kostnader för vatten, avlopp och el. Tapetsering och målning invändigt skedde. I Ekalyckan är den gamla 1700-talsstilen bibehållen medan Klockarebolet har nyare inslag.

För Mölarps kvarn bildades redan 1977 en kvarn-kommitté. År 2000 lyckades man köpa kvarnen från kyrkan. Dessförinnan arrenderades den av hembygdsföreningen och Fristads Naturskyddsförening. Såväl AMS som Borås kommun och frivilliga med flera har hjälpt till med arbete och kostnader. Ett nytt vattenhjul har byggts. Varje år sedan 1985 har Mölarpsdagen ordnats i maj tillsammans med Fristads Naturskyddsförening. Även nationaldagen den 6 juni har firats vid kvarnen liksom utställningar, hantverksdagar, tipspro-

menader, aktiviteter för barn med mera. Mölarps ö och omgivning är nu naturreservat tillsammans med Kröklings hage och området vid Viskans utlopp i Öresjö. Reservatet förvaltas av Västskuttsstiftelsen.

Lövåsens såg, ett sågverk från 1800-talet och en ramsåg från 1900-talet bevaras sedan 2016 av en arbetsgrupp i hembygdsföreningen. Från Länsstyrelsens byggnadsvårdsenhet och från andra ställen har medel till renovering sökts. Vid en stor fest invigdes sågen av biskop Åke Bonnier. Marken arrenderas nämligen av Skara stift och är dess första samarbetsreservat.

En ö i Viskan har gjorts i ordning och flera grillplatser har tagits fram. Det händer alltid något här under så gott som hela året.

Mycker stor verksamhet

Hembygdsföreningen arrangerar minst en aktivitet per månad och många flera under den varma årstiden. Fristads Hembygdsförening är verkligen på bettet med sin omfattande verksamhet.

Men hur är det med ekonomin? Allting kostar pengar, även om många ideella krafter hjälper till. Rygg-raden i föreningens ekonomi är Lellemarten. Redan 1978 beslöts att anordna en julmarknad och den har under årens lopp dragit in pengar genom lotterier och försäljning av julneker, bröd, julgodis, lingonkransar och mycket annat. Medlemmar har tillverkat fina vinstertill lotterier och skänkt gåvor.

Samarbete med skolan

Att kunna visa stugorna och kvarnen för skolbarnen och berätta om livet förr är speciellt roligt. Föreningen har även ordnat vandringar med skolklasser till t ex Kungagraven och flintåkern vid Mölarp.

Flera resor har anordnats från 1987 och framåt. Det känns extra roligt att besöka andra hembygdsföreningar och utbyta erfarenheter.

Vandringar anordnas även i bygden och i grannsocknarna. Tillsammans med Svenska kyrkan har man arrangerat dramatiserade kyrkogårdsvandringar.

Stora arrangemang har ordnats under åren, bl a hembygdsförbundets årsstämma 1995. 2008 blev föreningen Årets Hembygdsförening i Västergötland. Järnvägsjubileer är annat som denna strävsamma hembygdsförening har varit med om att anordna.

En mycket aktiv förening!

Redaktionskommitté: Ann-Britt Boman, Wiviann Bergsten, Birgit Gustafsson, Inger Awenlöf, Pirkko Karlsson och Eva-Lena Liljedahl.

Monika Moberg Kilefors

Hur ska vi dokumentera föremålen i våra samlingar?

Har din förening en metod som fungerar väl för att dokumentera föremål? I så fall, var snäll hör av dig till bo.bjorklund1@outlook.com. Föreningarna nedan är tacksamma för impulser av olika slag.

Skepplanda och Hålanda hembygdsföreningar ska dokumentera Alesnickarnas verktyg. Alesnickarna var arbetsvandrare från i första hand Ale härad. Företeelsen upphörde på 1930-talet. Uppdraget är begränsat till att omfatta yxor, hyvlar, borrh och mätverktyg.

Man ska börja med att hitta en metod för en dokumentation som tillfredsställer framtida behov. Att varje föremål behöver ett utrymme för bild, proveniens, beskrivning och en berättelse tycks vara klart, kanske i en Wordfil. Till det kommer ett register, kanske i Excel.

Med rätt programvara i mobilen kan man skapa tredimensionella bilder av föremål. Det kan i vissa fall vara bättre än att visa vanliga stillbilder. När det gäller att i text beskriva de olika föremålen kan AI vara till god hjälp.

Den metod man slutligen väljer ska vara lätt att lära sig. Den får inte kosta stora pengar.

Generellt gäller att föremålen i våra samlingar ska vara dokumenterade på ett sådant sätt att nästa generations hembygdsfolk kan läsa in sig på föremålen. De ska sedan kunna berätta för sin nästa generation vad föremålen heter, vad de har använts till, av vem och när. Gärna med en kompletterande berättelse eller anekdot som kan kopplas till föremålet eller användaren.

Den muntliga berättartraditionen tynar bort. Tyvärr finns det redan idag föremål som inte ens De Gamle vet vad de heter eller hur de har använts. Genomtänkta dokumentationer kan vara det som behövs för att våra samlingar av föremål skall uppskattas i framtiden. Visst är det en utmaning.

Bo Björklund

Råd om datum...

Den 6 juni 2024 (i reportage t ex)
6/6 2024 (övrigt, aldrig med "den" framför)
2024-06-06 (formellt)

I Godsmagasinet, Fornbyn i Skultorp. C-G Emanuelsson, Våring-Locketorps Hbf, och Anita Andersson, Binnebergs Tingshus, i sampråk vid Skövde hembygdsrets årsmöte. Foto: Monika Moberg Kilefors.

Årsmöte i Skövde hembygdsrets

Den 27 april var det dags för årsmöte i Skövde hembygdsrets. Vård denna gång var Skultorps Fornminnes- och Hembygdsförening. Lokal: Godsmagasinet i Fornbyn. Ingvar Gunnarsson, Vårsås Hbf, sammanställande i arbetsutskottet hälsade välkommen. Årsmötesordförande var Harald Engström och årsmötessekreterare undertecknad. I kretsen ingår 15 hembygdsföreningar/organisationer. Sju av dessa samt Studieförbundet Vuxenskolan var representerade vid mötet.

Det beslöts att lägga ner utgivningen av Billingsbygden i nuvarande form, som getts ut i 50 år sedan 1973-74. Intresset är svagt för att såväl skriva artiklar som att köpa boken.

Ingvar Gunnarsson i AU avgick. Ny sammankallande är Ola Wirtberg, Norra Billings Hbf. Anita Andersson, Binnebergs tingshus, kvarstår och en ledamot är vakant. Lisbeth Hansson, Sventorp-Forsby Hbf, är kassör. Två träffar inbjuds till per år. Vårdar är de olika föreningarna/organisationerna enligt ett rullande schema. I kretsen ingår Kulturfabriken och stadsmuseet i Skövde kommun.

Ingvar Gunnarsson hälsade välkommen till höstmötet i Vårsås 2024.

Avslutningsvis berättade och visade Sonja Gustavsson, Skultorp, bilder hur föreningen fick igång verksamheten efter den förödande branden av Godsmagasinet 2015.

Monika Moberg Kilefors

Här pågår full tillverkning av fågelholkar.

Tillverkning av fågelholkar i Ljungsarp

En kylig kväll i april träffades Ljungsarp-Ölsremmas LRF och Ljungsarps Hembygdsförening i Långelycke för att spika fågelholkar.

Ett antal flitiga personer i olika åldrar byggde över 40 st omålade och rödmålade bostäder till våra flygande vänner – starar, talgoxar, nötväckor och många andra småfåglar.

Byggmaterial fanns kvar från förra gången för två år sedan, när LRF och Hbf möttes för att bygga. Dessa holkar sattes upp och många var bebodda under de gångna somrarnas häckning.

Under en paus i arbetet fick vi korv och bröd samt kaffe och kaka, som bekostades av Högbergs Stiftelse. Positivt att komma samman för att ”jobba” sida vid sida, men även för att umgås och ha det trevligt tillsammans.

*Ulla Andersson
Ljungsarp*

Nästa nummer av Västgötabygden

Nummer 4 ges ut i slutet av augusti 2024. Författarna i denna skrift är själva ansvariga för innehållet i sina artiklar. Redaktionen förbehåller sig rätten att korta och redigera insänt material. Ange om möjligt bildfotograf. Bidrag och tips till tidningen mottas tacksamt av redaktionen, liksom tidskrifter och böcker som önskas anmälda. Insända texter och bilder anses som godkända för publicering på vår hemsida.

Eftertryck och kopiering förbjudet utan medgivande av artikelförfattare.

Uppsnappat om älgens näsa

Kungajaktsmuseet Älgens Berg, beläget i Ekopark Halle- och Hunneberg, är ett upplevelsecentrum som berättar om älgens bergens natur, fängslande kulturhistoria och kungajakt.

Visste du detta om älg?

Att älgens känsliga näsa är inte bara till nytta när den ska undvika faror och hitta mat. Luktsinnet behövs också för att ”höra” vad andra älgar säger. En stor del av älgarnas samtal med varann sker nämligen på doftspråk.

Dessutom har älgarna en extra ”parningsnäsa” i gommen.

Detta kan man läsa på en tavla i museet. Vad kan man inte lära sig innan ögon och öron slår bakut?

Monika Moberg Kilefors

Älg i naturlig storlek. Halle- och Hunneberg.
Kungajaktsmuseet på Älgens berg.
Foto: Monika Moberg Kilefors.

Ing-Marie och Ingemar Larsson fick en utmärkelse under nationaldagen i Sventorp-Forsby. Foto: M Moberg Kilefors.

Eldsjälar

Vad vore hembygdsrörelsen utan alla sina eldsjälar som håller igång hembygdsarbetet och förvaltar vårt kulturarv? De syns inte alltid i spalterna, men de finns överallt i föreningarna.

Under nationaldagen i Montörsgården, Sventorp-Forsby Hembygdsförening, utdelades ett diplom till det äkta paret Ing-Marie och Ingemar Larsson, föreningens "hustomtar" vid hembygdsgården. Ingemar fixar tillsammans med övriga i gårdskommittén mycket arbete på gården, t ex då tak, byggnader med mera behöver ses till. Ingemar och Ing-Marie finns nära till hands för att klippa häckar, plocka grenar och äpplen under sommaren och hösten. Ing-Marie ansvarar för arkivet som finns i en särskild byggnad. Där förvaras en rad foto-pärmar från alla rotar i Sventorp och Forsby. Utdelare av diplomt var undertecknad.

Ingemar tackade för utmärkelsen och poängterade att gårdskommittén och Jan-Erik Persson även arbetar vid Montörsgården samt med tillsyn av Gustaf (gräsklipparen), uppkallad efter den förra ägaren, "Montör'n".

Föreningens sekreterare och roteombudet Wirginia Ljungqvist hälsade välkommen. Flagghissning. Sommarvisor sjöngs av Sventorp-Forsby kyrkokör under ledning av kantor Agnes Sörensen. Tal hölls av kommunpolitiker Ulrica Johansson, Sventorp. Kaffeservering med goda smörgåsar och kakor/bakelser och lotteri arrangerades av SMU-scouterna. Ett stort tack till alla som medverkade, arrangörer och ett 70-tal besökare!

Monika Moberg Kilefors

VÄSTGÖTA BYGDEN

Redaktionskommitté

Ann-Britt Boman

Spireavägen 5, 513 35 Fristad, tel 0760-38 48 09.

E-post: annbritt.boman@outlook.com

Jan-Olof Berglund, Stora Rör, Nolgården 3,

549 96 Våring, tel 070-842 04 53.

E-post: j-o.berglund@telia.com

Bo Björklund, Hövägen 9 C, 446 32 Älvängen,

tel 073 -023 11 50. E-post bo.bjorklund1@outlook.com

Tage Brolin, Bäckaskog, Främmestad,

465 97 Nossebro, tel 070-328 13 33.

E-post: frammestad@tagebrolin.se

Pär-Uno Ström, Sidenvägen 10, 441 55 Alingsås,

tel 073-595 96 85.

E-post: parunostrom5@gmail.com

Peter Backenfall

Horsby Backgården 1, 524 91 Herrljunga

0513-103 46, 0706-75 96 71

E-post: peter.backenfall@rsgbg.se

Monika Moberg Kilefors, ansvarig utgivare, redaktör

070-642 56 70, Ekängsvägen 19, lgh 1104, 549 40 Skövde.

E-post: redvastgotab@gmail.com

eller blackhornet.monika.moberg@gmail.com

Förbundsordförande: Lena Ramsberg

Fötene Östergården 1, 447 91 Vårgårda,

tel 0705-32 64 24.

E-post: lenahe.ekonomi@gmail.com

Vice förbundsordförande: Ola Wirtberg

Långesäter 4, 541 97 Lerdala

E-post: ola.wirtberg@telia.com

tel 0708-55 88 23

Förbundssekreterare: Peter Backenfall

Horsby Backgården 1, 524 91 Herrljunga

0513-103 46, 0706-75 96 71

E-post: peter.backenfall@rsgbg.se

Förbundskassör: Jan-Olof Berglund

Stora Rör, Nolgården 3,

549 96 Våring, tel 070-842 04 53.

E-post: j-o.berglund@telia.com

Kanslist: Eva Mann. Västergötlands Hembygdsförbund, Box 82, 532 21 Skara, tel 0512-105 50, bostad 070-313 65 60.

Besöksadress: Stadsträdgården, 532 31 Skara

(Västergötlands museum) E-postadress: kansli@vhbf.se

Bankgiro: 378-5383. Swish: 123 214 84 19.

Bilder från Lundsbrunn/Husaby

Äsle–Mularp–Tiarps Hbf. Årets Hembygdsförening 2024. Lena och Anders Modig tog emot utmärkelsen. Foto: Monika Moberg Kilefors.

Borgen i Husaby. Foto: Börje Ohlsson.

Musikanter. Stämman inleddes med musik, av bl a Helena Ambertson och Odd Malmberg och som traditionen bjuder sjöngs gemensamt Hymn till Västergötland av Paul Nilsson. Foto: Monika Moberg Kilefors..

Interiör Husaby kyrka. Foto: Ulf Arnell.